

Стенографски дневникъ

НА

14. заседание

Четвъртъкъ, 21 ноемврий 1940 г.

(Открито въ 16 ч. 25 м.)

Председателствувалъ председателятъ Никола Логофетовъ. Секретари: Димитъръ Сараджовъ и Светославъ Славовъ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Стр.

Стр.

Съобщения:

Отпускъ 275

По дневния редъ:

Отговоръ на питанята на народнитъ представители Ангелъ Стояновъ и Никола Джанковъ отъ министъръ-председателя, относно ограбванията, обидитъ и издевателствата, на които сж подложени отъ страна на румънскитъ власти и частни лица задължително изселващитъ се отъ Северна Добруджа българи и пр. 275

Говорили: А. Стояновъ 275

М-ръ-председателъ Б. Филовъ . . . 276

Проектотговоръ на тронното слово (Първо четене — разискване) 276

Говорили: Н. Василевъ 277

П. Думановъ 281

Н. Мушановъ 288

Дневенъ редъ за следващото заседание 295

Председателъ Никола Логофетовъ: (Звъни) Присъжствуватъ нужното число народни представители. Отварямъ заседанието.

(Отсъствуватъ народнитъ представители: Атанасъ Ганчевъ, Атанасъ Цвѣтковъ, Борисъ Мончевъ, Димитъръ Захариевъ, Запрянь Клявковъ, Иванъ Батембергски, Иванъ Минковъ, Кирчо Кирчевъ, Коста Божиловъ, Косю Аневъ, Лазаръ Поповъ, Никола Градевъ, Никола Джанковъ, д-ръ Никола Минковъ, Петъръ Марковъ, Светославъ Славовъ и Тодоръ Поляковъ)

Имамъ да направя следнитъ съобщения.

Разрешилъ съмъ отпускъ на следнитъ г-да народни представители:

Георги Рашковъ — 1 день;
Димитъръ Сараджовъ — 2 дена;
Запрянь Клявковъ — 2 дена;
Иванъ Минковъ — 2 дена;
Никола Градевъ — 2 дена;
Петъръ Марковъ — 1 день, и
Светославъ Славовъ — 1 день.

Г-да народни представители! Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, г-нь министъръ-председателятъ ще отговори на питанята на народнитъ представители г-нь Ангелъ Стояновъ и г-нь Никола Джанковъ.

Моля г-нь Ангелъ Стояновъ да прочете питането си.

Ангелъ Стояновъ: (Отъ трибуната. Чете) „Господине министъръ-председателю! Съгласно чл. 3 отъ договора между България и Румъния, сключенъ въ Крайова на 7 септемврий т. г., ратифициранъ на 14 с. м., договорящитъ страни се съгласиха да пристъпятъ въ срокъ отъ три месеца, смѣтанъ отъ размѣната на ратификационнитъ инструменти, къмъ задължителна размѣна между румънскитъ поданици отъ български произходъ отъ Тулчанския и Кюстендженския окръжи, (последниятъ въ предѣлитъ му отъ 14 юлий 1925 г.) и румънскитъ поданици отъ румънски произходъ отъ Дуросторския (Силистренския) и Калиакренския (Добричкия) окръжи.

Съгласно чл. 6 отъ спогодбата, отнасяща се до размѣната на тия населения, лицата, предметъ на тази размѣна запазватъ собствеността върху всичкитъ си движими имоти. Тѣзи лица сж свободни да отнесатъ съ себе си, или да пренесатъ чрезъ друго движимото си имущество отъ всѣкаквъ видъ, добитѣкъ, земеделски инвентаръ и пр., безъ да бждатъ подлагани поради това на никакви такси или ограничения, било за износъ или за вносъ. Из-

насянето на злато или на пари, звонкови или книжни, е уредено по взаимно съгласие между българската и румънската емисиионни банки.

Властитъ и на дветъ договорящи страни сж длъжни да улесняватъ превоза на лицата, предметъ на размѣната на населенията, и на движимитъ имъ имущества.

Чл. 7 на цитуваната спогодба повелява да не се прави никаква прѣчка, по каквато и да е причина, на замѣняването на лицата, принадлежащи къмъ населенията за размѣняване.

Вѣрпѣки яснитъ и категорични постановления на договора и спогодбата, за които е речъ и които обезпечаватъ на подлежащитъ на размѣна населения свобода да се изселятъ до опредѣления срокъ — 14 декемврий т. г. — и неприкосновеността на движимитъ имъ имущества, румънски служебни и частни лица подлагали изселващитъ се наши братя отъ Северна Добруджа на унижения, оскорбления и систематично ограбване, което нѣма изгледи да спре, освенъ когато се привърши изселването.

Изагамамъ само нѣколко случая, отъ които всѣки може да си представи трагедията, която преживяватъ наши братя и сестри въ последнитъ дни и часове на своето пребиваване въ Северна Добруджа, и за материалнитъ щети, които понасятъ на пътъ къмъ опредѣленитъ имъ нови мѣстожителства.

1. Румънски полицейски, общински и други органи сж ходили по къщитъ на подлежащитъ за изселване българи и сж заплашване, че ще ги подпалятъ живи да изгорятъ, заставяли ги преждевременно и неподготвени да се изселятъ. Целта е явна — да ги принудятъ да продадатъ на безценица стока и покъщнина или пъкъ да оставятъ частъ отъ нея на произвола.

2. Митническитъ прегледъ на изселенитъ две партии отъ Тулча и една отъ Кюстенджа, както и на изселенитъ отъ много села, е билъ инквизиторски. При претърсване на багажитъ задигали сж имъ сребърни сервизи, сребърни икони и други ценни работи, добитѣкъ, храни, брашно, вълна и пр., безъ да иматъ за това право и безъ да издаватъ разписки за издетото.

3. Всички изселници отъ Тулча и Кюстенджа, безъ разлика на полъ и възраст, сж били събличани голи, подъ предлогъ да търсятъ злато или други монети въ ефективъ или банкноти. Обиднитъ думи, униженията, сж които сж били съпроводени тия претърсвания, не се по-даватъ на описание.

4. Златни прѣстени, обещи и други ценни предмети сж изземвани отъ изселващитъ се безъ разписки. Има случаи

на разкържавани уши при изнемване на сбеци. Съ писмо отъ 8 ноември т. г. д-ръ Пйчо Пйчевъ, сега лъкаръ на пета трудова дружина въ Силистра, ми пише дословно: „Видѣхъ човѣкъ съ жѣби изкъртени отъ органи на румънската властъ, натоварени съ контролиране на изселването, защото ималъ златни коронки“.

5. Участиа на изселванитѣ се по сухо българи е сжщо нерадостна. Керванитѣ имъ се пресрѣщали отъ организирани банди, цинцари или отъ органи на властѣта, отнимали имъ хубавитѣ нови коли и силни коне и ги замѣнявали съ вехти коли и мършави коне, изнемвали имъ отъ покъщнината, добитъка, стоката и пр. На пропускателнитѣ пъкъ пунктове полъ сжщия предлогъ, че търсятъ злато или пари, нашитѣ братя се подлагали на единъ жестоко сѣрдеченъ прегледъ и обиръ. Разсипвали на земята брашното, житото, разчупвали на парчета сиренето и сапуна, масуритѣ съ прежда разрѣзвали, за да търсятъ злато, като едновременно съ това си отдѣляли плячка въ размѣри, каквито пожелаатъ. Има много случаи, когато на тия пунктове взиматъ колитѣ и конетѣ на изселванитѣ и ги оставятъ безъ превозни сръдства, съ които да пренесатъ багажа си у насъ. Има случаи, когато вещи, откраднати на една група изселници, румънски чиновници и войници сж предлагали да ги продадатъ на пристигнала следъ това друга група изселници.

Спирамъ, защото не може спокойно да се продължи описване мжжитѣ и неволитѣ, на които сж подложени новитѣ мжченици за родъ и родина. Душата се вълнува и бунтува, и действително изнесеното е достатъчно да буди у всѣки честенъ човѣкъ и негодувание, и омерзение.

Като Ви права достояние горнитѣ факти, имамъ честъ да Ви попитамъ, г-не министъръ-председателю, и моля да ми отговорите: какви постѣпки сж направени отъ правителството ни, което, увѣренъ съмъ, има сжщитѣ и даже повече сведения, за да защити отъ издевателства изселванитѣ се българи отъ Северна Добруджа; да се даде удовлетворение на оскърбенитѣ отъ тѣхъ; да се обезщиятъ пострадалитѣ и да се накажатъ виновнитѣ румънски длъжностни и частни лица, които въпрѣки единъ договоръ и спогодба между България — Румъния сж имали дързостѣта и безсрамieto да малтретиратъ, да ограбватъ и да оскърбятъ по единъ недопустимъ и оскъдителенъ начинъ нашитѣ братя и сестри.

Моля още, г-не министъръ-председателю, да ми отговорите: взети ли сж всички мѣрки за бързото и добро настаняване у насъ на пристигащитѣ изселници; опредѣлятъ ли имъ се мѣстожителства, които да отговарятъ на тѣхнитѣ досегашни занятия и полагатъ ли се грижи и какви за изселванитѣ се отъ градоветѣ, за които въ договора отъ Крайова и въ спогодбата къмъ него нѣма никакви разпорѣждания.

Председател Никола Логофетовъ: Г-да народни представители! Понеже питането на народния представител г-нъ Никола Джанковъ е отъ сжщия характеръ, моля г-нъ Джанковъ да прочете питането си.

Обажда се: Той е въ отпускъ.

Председател Никола Логофетовъ: Питането на г-нъ Джанковъ е въ сжщия смисълъ.

Има думата г-нъ министъръ-председателъ.

Министъръ-председател Богданъ Филевъ: Г-да народни представители! На питанията, които ми се отправятъ отъ народнитѣ представители Стояновъ и Джанковъ, мога да дамъ следнитѣ обяснения.

Преселванията на нашитѣ сънародници отъ Северна Добруджа започнаха на 5 ноември т. г. Още при първитѣ преселвания, действително, се получиха съобщения, че частъ отъ преселничитѣ сж били подложени на единъ прекалено строгъ режимъ при преминаване на границата и че въ много случаи сж били извършени отъ румънскитѣ погранични власти известни изнемвания на тѣхния имотъ, на тѣхния добитъкъ, на тѣхнитѣ скъпоценности, късани сж били реквизиционни разписки и т. н. Оплакванията бѣха толкова многобройни и произтичаха отъ толкова различни източници, шото не можеше да има никакво съмнение, че въ по-големата си частъ тѣ сж отговаряли на фактитѣ. Трѣбва, обаче, да забележа, че се касае повече за единични проявления на румънскитѣ погранични власти и че това, което се изнася отъ г-нъ Ангелъ Стояновъ, не е било система при всички преминавания на границата отъ нашитѣ сънародници.

Естествено, че тѣзи постѣпки на румънскитѣ погранични власти не отговаряха на духа на Крайовския договоръ и не бѣха отъ естество да улеснятъ подобрението на добросѣдскитѣ отношения между Румъния и Бълга-

рия. Българското правителство, още щомъ научи за тѣзи неприятни случки съ нашитѣ сънародници на румънската граница, направи най-енергични постѣпки предъ румънското правителство и получи отъ него всички увѣрения, че ще бждатъ взети мѣрки, за да бжде прекратенъ незабавно този режимъ при изнемване на нашитѣ сънародници отъ Северна Добруджа и че виновнитѣ ще бждатъ издирени и наказани. Независимо отъ това, образуваха се смѣсени комисии отъ наши и румънски представители, които да присѣдствуватъ при преминаването на нашитѣ сънародници на самата граница, а други комисии, които да обикалятъ Северна Добруджа и да контролиратъ, по какъвъ начинъ става изселването на нашитѣ сънародници. Трѣбва да кажа, че вследствие на всички тѣзи мѣрки, на последъкъ почти престанха да се получаватъ каквито и да било оплаквания отъ наши сънародници. По такъвъ начинъ може да се смѣта, че се тури край на тѣзи печални случки, за които, безспорно, не може да не се съжалева твърде много. Въ всѣки случай, българското правителство ще продължава да изисква да бждатъ анкетирани поне болшинството отъ тѣзи случаи, доколкото това е възможно, и ще настоява, действително, както това бѣше обещано отъ румънското правителство, виновнитѣ да бждатъ наказани. Сжщо така то ще настоява да се даде пълно удовлетворение по този въпросъ.

Колкото се отнася до настаняването на нашитѣ сънародници въ Южна Добруджа, трѣбва да кажа, че българското правителство е взело всички мѣрки, изселничитѣ да бждатъ редовно и незабавно настанявани въ онѣзи мѣста, които имъ сж опредѣлени за мѣстожителство. Досега сж минали и настанени вече въ Южна Добруджа 26.000 души наши сънародници.

По този начинъ правителството се надѣва, че и до края изселването ще може да става при много по-добри условия и че ще могатъ да се избѣгнатъ всички онѣзи неприятни случки, за които споменахъ въ началото на моето изложение. (Ржкоплѣскания)

Председател Никола Логофетовъ: Минаваме на първата точка отъ дневния редъ:

Първо четене проектоотговора на тронното слово.

Има думата г-нъ докладчикътъ.

Докладчикъ Сотиръ Яневъ: Г-да народни представители! Отъ името на комисията по отговора на тронното слово ви предлагамъ следния текстъ на проектоотговоръ. (Чете)

„Ваше Величество!

Народнитѣ представители посрѣщатъ съ задоволство радостта на Ваше Величество, че ги виждате събрани въ свещената сграда на Народното събрание, и благодарятъ за приветствието, което имъ отправяте по случай откриването на втората редовна сесия на XXV-то обикновено Народно събрание.

Ваше Величество!

Народнитѣ представители съ радостъ констатирайтъ, че досегашната външна политика на правителството даде за родината шастливи резултати.

Подписаниятъ на 7 септември тази година въ Крайова договоръ върна Южна Добруджа на майката-родина.

Всички българи посрещнаха това събитие съ дълбока радостъ, а ние, народнитѣ представители, като единодушно одобрихме този договоръ въ миналата извънредна сесия, станахме изразители на народната признателностъ къмъ великитѣ водачи на Германия и Италия, за инициативата, подкрепата и приятелското имъ съдействие за уреждане на добруджанския въпросъ, което обстоятелство ще затвърди съществуващитѣ приятелски връзки между насъ и тия две велики сили.

Народнитѣ представители изразяватъ радостта на народа, че разрешаването на въпроса за Южна Добруджа стана по миренъ начинъ, което ще създаде условия за възстановяване на традиционнитѣ връзки между България и Румъния и за едно по-тѣсно сътрудничество помежду имъ.

Ние сме доволни, че отношенията ни съ Югославия и Турция се вдъхновяватъ отъ договоритѣ, които ни свързватъ съ тѣхъ; че съ Съветския съюзъ нашитѣ политически и стопански отношения продължаватъ да се развиватъ шастливо и че съ останалитѣ държави се поддържатъ отношения, споредъ съществуващитѣ днесъ възможности.

Въ този пътъ и за тази политика, която осигурява спокойствието на държавата и защитава жизненитѣ инте-

реси на България, правителството ще намъри пълната наша подкрепа.

Ваше Величество!

Народното представителство констатира, че политиката на единение, законност и отзивчивост към нуждите на народа е една от основните задачи на управлението; че за избягване на неоправдано посъпване се вземат разумни и строги мерки; че към нуждаещите се и пострадали от обществени бедствия се полагат особени грижи; че за отстранение на спекулации и за предпазване от зловредни и противодържавни влияния се действуват смело и енергично.

Народните представители ще приобщат всичките си сили към тези на правителството и ще бждат въ пълна негова подкрепа, за да могат народът и държава най-спокойно и въ пълна вътрешна ред и законност да изживяват тежките дни, които изживява свѣтътъ и които дават своя отзвук и у насъ.

Грижитъ на управлението за народното здраве, за осигуряване на здравната помощ на селското население и за безплатното лѣкуване на бедно-болните се посрѣщатъ съ особено задоволство отъ народните представители, които сж готови да подкрепятъ и още по-големи почини въ тази насока.

Ваше Величество!

Народното представителство одобрява мерките на правителството за засилване на народната ни отбрана и поддържане пълната готовност на всички българини да пазятъ независимостта на България. Преизпълненъ съ любовъ къмъ царя и държава, народътъ, опрѣнъ на своята храбра армия, гледа спокойно и съ твърда въра на бъдещето на България.

Ваше Величество!

Народното представителство е доволно, че, въпреки усложненото международно положение, което предизвиква твърде значителни допълнителни разходи, все пакъ държавните финансии се държатъ уравновесени и въ хармония съ провежданата стопанска, финансова, кредитна и парична политика.

То ще подкрепи грижитъ на управлението за по-голема рационализация, социална справедливост и опростотворяване на данъчната система; то ще подпомогне и всички навремени стопански, благоустройствени, културни и социални инициативи на правителството.

Ваше Величество!

Народното представителство напълно одобрява усилията на правителството да се запазятъ реалните доходи на всички професии. Съответното умѣрено покачване на цените на земеделските произведения и надниците на работниците сж неотразими последици отъ дълбоките промени, които настѣлиха въ стопанството и живота въ Европа, и затова народните представители ще подкрепятъ усилията на правителството да дѣлжи въ хармония интереситъ на производителя и потребителя, както и ще одобряватъ едно увеличение заплатитъ на държавните служители.

Ваше Величество!

Народните представители ще подкрепятъ всички инициативи за напредъка на нашето земедѣлие, съ огледъ задължително въ времето, защото особенитъ стопански условия, подъ знака на войната и новия духъ въ управлението, налагатъ други методи и нови усилия за неговия всеобхватенъ напредъкъ. Опрѣна главно върху нашето земедѣлие и върху нашата индустрия, външната ни търговия запази мирновременнитъ си размѣри.

Ваше Величество!

Народното представителство, съ пълно съзнание за своя дългъ къмъ родината, ще проучи и одобри всички законодателни мероприятия, които ще му се предложатъ за насърчение на производителнитъ сили на народа и за всеобщия напредъкъ на страната.

Ваше Величество!

Народните представители съ дълбоко чувство на отговорност въврѣватъ Ваше Величество, че ще се отдадатъ въ трудъ за народополезна дейностъ и чрезъ успѣшно и ползотворно законодателстване ще иматъ предвидъ само върховнитъ интереси на държавата.

Да живѣе Негово Величество Царятъ!
Да живѣе Нейно Величество Царицата!
Да живѣе Негово Царско Височество Престолонаследникътъ Князь Симеонъ Търновски!
Да живѣе България!
(Продължителни ръкоплѣскания)

Председател Никола Логофетовъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Никола Василевъ.

Никола Василевъ: (Отъ трибуната) Уважаеми г-да народни представители! Вземамъ думата по отговора на тронното слово и като стопански деятел. Вземамъ думата, защото считамъ, че въпроситъ, които ни се слагатъ за разглеждане отъ тронната речъ, както и въпроситъ, които ни се слагатъ отъ българския животъ, отъ вътрешното и външно положение на българската държава, изискватъ особено внимание, изискватъ особено задълбочаване, за да може нашата страна да излѣзе щастлива и съ успѣхъ въ тези трудни и непосилни времена, които преживява свѣтътъ.

Уважаеми г-да народни представители! Една отъ най-важнитъ наши задачи днесъ е да дадемъ подкрепа на българското управление, за да може то съ по-голема въра и съ по-голема морална сила да отстоява интереситъ на българския народъ и на българската държава.

Тъкмо тукъ му е мѣстото да помена, че азъ съ съжаление констатирамъ, че въ тия времена, въ този моментъ се намиратъ въ българското Народно събрание представители, които по маниера на старитъ партизани търсятъ да дѣлятъ българската интелигенция, търсятъ да дѣлятъ и българския народъ на патриоти и предатели...

Единъ народенъ представителъ: Вие го дѣлите.

Никола Василевъ:... една отживѣла система, отъ която много добри българи страдаха и която, по моето дълбоко убеждение, не бива да се повтаря. Азъ трѣбва да изкажа съжалението, че и тукъ се намѣри единъ депутатъ, който може би неволно или по увѣдение се опита да хвърли едно обвинение къмъ представителитъ на нашата „Алма матеръ“, косвено да ги обвини въ нѣщо страшно. Но, разбира се, разсѣдливитъ хора знаятъ, че това обвинение е несериозно и затова то ще трѣбва да отминне безъ внимание. Азъ го поменавамъ само затова, защото е писано въ дневницитъ на Народното събрание.

Уважаеми г-да народни представители! Днесъ насъ всички, безъ разлика на нюанси, тъй като всички тукъ сме безпартийни, трѣбва да ни обединява единъ основенъ лозунгъ, който изхожда изъ сърцето и душата на българския народъ, който изхожда отъ интереситъ на българската държава. Той е — народно единство, преди всичко. Той е — внимание, осторожност и дисциплина въ нашата външна, вътрешна и стопанска политика. Народно единство! Та за това е най-много годенъ нашиятъ народъ. Нима не бѣше само едно поколѣние преди насъ, поколѣнието на нашитъ дѣди и бащи, което живѣеше въ така наречената патриархална задруга? Нима всички ние не носимъ нашето произхождение отъ българското село, което живѣеше въ патриархални задруги, които презъ време на българското робство, на българското духовно и политическо тъмно робство, успѣха да запазятъ традициитъ и духа на българщината? И не бѣ ли достатъченъ само упрѣкътъ на Оца Паисия Хилендарски „О неразумни юроте, поради что се срамишъ да се наречешъ българинъ?“, за да вдигне глава това жилаво и чевръсто племе? И въ продължение само на нѣколко десетилѣтия, минало презъ духа на Караджата и на Хаджи Димитъръ, презъ духа на Ботева и Левски и на легионъ още български революционери, минало презъ кървитъ и пепелищата на Батакъ, на Брацигово, на Оборище, то затрогна свѣтовната съвѣст и извоюва своята пълна политическа и духовна независимост. Ето ви примѣра на миналото, уважаеми г-да народни представители. Ето ви примѣра, който дадоха нашитъ възрожденци, който даде нашиятъ простъ народъ, живѣещъ съ своитъ традиции, живѣещъ съ своя духъ, макаръ и изолирано. И тукъ му е мѣстото да помена, че у насъ се спекулира съ идеята за свободата, у насъ нѣкой може би неволно, други съ умишлъ, коиво схващатъ идеята за свободата, такава, каквато тя бѣше презъ епохата на възраждането и такава, каквато трѣбва да бѣде днесъ. Докато презъ епохата на възраждането дейцитъ за българската свобода търсѣха да разклатятъ устоитъ на отоманската империя, търсѣха да разложатъ турската тираническа чужда власт, презъ последно време, когато ние имаме българска държава, за която сж се борили нашитъ възрожденци, ние не можемъ да вървимъ по пътя на разложението на нашата държава, ние не можемъ да

вървим по пътя на събарянето на нейните устои. Благодарение на това погръщно схващане, ние бяхме свидетели в миналото на голъма емиграция от България; ние бяхме свидетели на разбойнически банди, които сногъха по българските балкани и които се одързостиха даже да посенат на живота и на българския цар. Единъ път завинаги тръбва да се ликвидира съ това съзнание, съ това погръщно схващане, уважаеми г-да народни представители, и борбата у нас да бжде насочена към осигуряване независимостта, към повдигане вътрешната физическа и морална сила на нацията, на българската държава.

Уважаеми г-да народни представители! Въ своята нова политическа история българският народ преживя тежки времена, настъпили много превратности въ неговата съдба. Българският народ страда, българският народ стана мъченик по силата на мирните договори, които му се наложиха. Не бѣ олавна, това бѣ презъ месецъ септември, когато дойде една радостъ за българския народъ: присъединяването на скупата намъ добруджанска земя къмъ майката-отечество; една радостъ, която бѣ плодъ — за да бждемъ обективни — на политиката на всички правителства на царъ Борисъ III, за която радостъ има извънредни заслуги днешното правителство, защото то успя да откъсне единъ плодъ безъ сътресения, безъ смущения; да откъсне единъ плодъ безъ каквито и да било неволи за българския народъ; единъ плодъ, който ни бѣ отнетъ презъ 1913 г. и който представлява отъ себе си една чиста радостъ за народа ни — това смѣло мога да потвърдя — предизвика едно истинско възвръщане за българския народъ: възвърна върата му въ българската дипломация, въ българската външна политика, закрепи националното му съзнание, и той, българският народъ, следъ тази победа погледна съ по-сигуренъ погледъ къмъ утрешния денъ на българската държава и на българското племе.

Уважаеми г-да народни представители! Тукъ ние тръбва да изкажемъ и нашата благодарностъ къмъ ония, които активно ни подкрепиха за присъединяването на Южна Добруджа къмъ майката-родина, а именно къмъ водача на великия Райхъ, Адолфъ Хитлеръ, къмъ италианския кралъ и къмъ водача на италианския народъ, Бенито Мусолини, къмъ италианския народъ и къмъ Съветския съюзъ, който погледна извънредно благосклонно на българските въжделения за българската добруджанска земя.

Г-да народни представители! Не съмъ специалистъ по външната политика и заради това не като политикъ, а като обикновенъ гражданинъ на тая страна, има да направя една бележка. Не бива ние въ днешните времена да шаржираме нашите отношения съ тия наши велики приятели, за да не оставимъ впечатлението, че ние се приспособяваме къмъ новия редъ на нѣщата, както това, безспорно, го вършатъ други, които само до завчера имаха точно противоположна политика на тая, която водятъ днесъ. Симпатитъ на българския народъ къмъ тия народи датира отъ много отдавна. Та нима е необходимо да доказваме нашите добри чувства къмъ германския народъ? Та нима не бѣше само преди известно време, преди нѣколко месеци, когато вестниците на противниците на Германия пишеха, че има на Балканите единъ народъ, който се радва повече на германските победи, отколкото самиятъ германски народъ, че на Балканите има единъ народъ, който страда повече при германските поражения, отколкото самиятъ германски народъ? Нима нѣкой може да се съмнява въ нашите добри и приятелски отношения къмъ италианския народъ? Нима може да има съмнение за настроенята на българския народъ къмъ Русия? Ето защо азъ намирамъ, че всѣки шаржъ въ това отношение по-скоро ще понижи нашия авторитетъ, ще попрѣчи на правилната българска политика, стколкото да я засили. И тукъ азъ се считамъ длъженъ да отправя, уважаеми г-да народни представители, къмъ ония срѣди у насъ, които по пътя на политическата идеология, по пътя на политическата доктрина често пъти иматъ навика да идентифициратъ себе си съ самите велики сили и да даватъ тонъ на българската политика, единъ ателъ: не пѣчете на тая политика, която до днесъ съ нищо не е доказала, че е политика противна на българските интереси, че е политика не въ защита независимостта на българската държава. (Нѣкои народни представители ржкоплѣскаха)

Г-да народни представители! Ние тръбва да бждемъ особено внимателни по отношение на нашата външна политика. Благодарение на условията, при които се намираме, ние имаме нашите отношения къмъ останалия свѣтъ. Но никой път не бива да забравяме, че днесъ, г-да народни представители, когато се говори, че парижките договори вече сж рухнали, ние имаме български граници,

които сж една истинска Голгота за българщината; български граници, които сж очертани съ потопеното въ отмишнение и алчностъ перо на тия, които създадоха Букурещкия и Ньойския договори. Въ това отношение ние тръбва да работимъ, да работимъ въ името на тая политика, която сме следвали досега, въ името на чисто българската политика.

Г-да народни представители! Политиката на правителството по отношение народното единство, по отношение неволитъ и нуждитъ на народа, отзивчивостта на тая политика е налице, и ние ще тръбва да я крепимъ, защото само чрезъ такава политика ние, безспорно, можемъ да държимъ въ спокойствие българския народъ и да го подготвимъ за утрешния денъ. Има, обаче, да направя нѣкои препорѣжки, които азъ смѣтамъ за необходими.

Най-напредъ по закона за общественото подпомагане. Този законъ, по мое скромно мнение, тръбва да претърпи известна ревизия, защото третира една сравнително нова материя, една материя, която тръбва, следъ като имаме опита, да бжде приспособена къмъ действителните, реалните нужди на тия, за които е създаденъ законътъ. Но когато ще го ревизираме, азъ моля да бжде взето мнението не само на теоретичитъ, не само на тия, които стоятъ по върховетъ на нашето управление, а и на тия, които сж го прилагали непосредствено къмъ нуждитъ на народа, за да се разбератъ истинските дефекти на тоя законъ и за да може той да бжде преработенъ така, че да отговори, наистина, на своето предназначение.

Другъ единъ въпросъ, който вече съ особена настойчивостъ излиза предъ вниманието на българското обществено мнение и особено предъ вниманието на управлението, е и въпросътъ за многодетните семейства у насъ; въпросъ, който не е малък, както отъ държавно, така и отъ социално гледище, и заради това чакъ по-скоро тръбва да се направи нѣщо въ това отношение, било като се предвиди отдѣлна глава въ закона за социалното и обществено подпомагане, било като се създаде специаленъ законъ за тѣхъ.

Тръбва да се положатъ грижи, уважаеми г-да народни представители, за изхранване на планинското население, както и за подобрене положението му изобщо и по-особени грижи за планинското гранично население у насъ, което е изоставено много назадъ. Въ това отношение ние имаме вече обещанието на г-на министра на вътрешните работи. Необходими сж грижи и за благоустройство, и за просвѣта, и за хигиена, и за санитария. И азъ се надѣвамъ, че още въ сегашната сесия г-нъ министрътъ на вътрешните работи ще ни сезира съ единъ законопроектъ за това, за да си кажемъ и ние мнението по него.

Уважаеми г-да народни представители! У насъ има и другъ единъ проблемъ, проблемъ извънредно остъръ, по който азъ не виждамъ една държавна политика, проблемътъ за настаняването на интелгентните безработни млади люде у насъ. Не се касае за стажа, който е създаденъ, а се касае за настаняване на работа, за осигуряване хлѣба на тѣзи млади хора. У насъ днесъ върви всичко по линията на ходатайствата, особено на депутатските ходатайства. И азъ съмъ единъ отъ тия, които сж ходатайствували. У насъ всичко върви по линията на личното предпочитане и на личното благоволение на тия, които назначаватъ: Има създадени въ нѣкои ведомства у насъ, наистина, известни условия, при които ставатъ назначенията, но, увѣрявамъ ви, тѣзи условия не сж признак на никаква политика. Докато у насъ не се вземе предвидъ най-напредъ материалното състояние на нуждаещия се и не се държи смѣтка за социалната страна на въпроса — безспорно, ще се държи смѣтка и за качествата на кандидата и за неговите таланти и способности — ние никой път нѣма да разрешимъ правилно този проблемъ. Азъ излизамъ отъ една избирателна колегия, която се ползува съ славата на най-бедната колегия въ България. Азъ за себѣ си направихъ, уважаеми г-да народни представители, следната малка статистика. Въ продължение на 2½ години депутатство при мене сж се явили словомъ, млади и нуждаещи се отъ работа хора, 280 души. Днесъ при днешната политика за настаняването на тѣзи хора е необходимо най-малко да се изгубятъ срѣдно взето 10 дни, защото на единъ можете да услужите веднага, на другъ следъ 6 месеца, така че 10 дни срѣдно сж необходими, за да имъ се услужи. Следователно, за да услуга на тѣзи, които сж дошли при менъ, нуждаещи се да имъ помогна, ми тръбватъ 2.800 дни или, да го кажемъ, единъ мандатъ отъ 9-10 години, като смѣнемъ и празничитъ — нѣщо невъзможно. И заради това ще тръбва, уважаеми г-да народни представители, да се взематъ въ съображение, преди всичко, и краищата, отъ които излизатъ тия нуждаещи се, защото имаме краища въ България, където нѣма работна земя, където интелгентътъ

нѣма кѣде да приложи своя трудъ; имаме краища, отъ които, както е било въ миналото, така е сега, така ще бѣде и въ утрешния день, народътъ ще дава на българската държава и на българското общество, отъ една страна физически работници, отъ друга страна интелегентни люде, за които, особено за физическите работници, ние трѣбва да помислимъ. Но за това ще говоря малко по-късно.

Г-да народни представители! У насъ се създаде напоследък и другъ единъ проблемъ, по който правителството вече взе своето решение и това му прави честъ — проблемътъ за увеличението на чиновническите заплати. Това състояние, при което днесъ ние се намираме, тая стопанска конюнктура абсолютно ни дава да разберемъ, че чиновническите заплати повече не може да останатъ въ днешните си размѣри. Поскъпването на живота е докарало до обедняване нашето чиновничество. И ако то днесъ често пъти изказва недоволство, то е тъймо заради това. Ние ще трѣбва да дадемъ пълна подкрепа на правителството по въпроса за увеличаване на чиновническите заплати.

Уважаеми г-да народни представители! У насъ се говори за санитарно подпомагане на народа. Санитарното подпомагане на народа, безспорно, е единъ проблемъ, който търси своето правилно разрешение. По моето скромно мнение, за санитарното подпомагане на народа най-напредъ ние ще трѣбва да поощримъ политиката на Дирекцията на народното здраве — една великолепа политика — за да можемъ въ най-късъ периодъ отъ време да построимъ здравни домове въ всѣка българска община, особено въ селските. Въ тѣзи санитарни домове съ съответния персоналъ: лѣкари, фелдшери, акушерки, ние ще можемъ да дадемъ едно действително санитарно подпомагане на българския народъ.

Напоследъкъ се постави и другъ проблемъ, проблемътъ за пенсионирането на българския народъ по категории — единъ проблемъ много важенъ, единъ проблемъ отъ извънредно грамадно значение. Азъ не съмъ съгласенъ съ мнението, което вчера изказа уважаемиятъ г-нъ Никола Мвшановъ, че съ разрешаването на този проблемъ сме мислили само за тѣзи, които си отиватъ, а не сме мислили за тѣзи, които идватъ. Напротивъ, уважаеми г-да народни представители, съ разрешаването на този проблемъ ние мислимъ, преди всичко, за идните поколения, защото едвали нашето поколение ще може да се ползува отъ облагите на тия всенародни, ако мога така да се изразя, пенсионни фондове — тѣ нѣма да бждатъ малки, тѣ ще бждатъ милиардни — ще може да се разрешатъ и голѣмитъ въпроси у насъ за електрификацията, за оросяването, за отводняването, изобщо за благоустройството въ голѣмъ мащабъ на нашата държава. Всички тия проблеми ще може най-ефикасно да бждатъ разрешени съ използването на тѣзи милиардни фондове, които ще се създадатъ. Отъ друга страна българскиятъ интелегентенъ селянинъ, българскиятъ интелегентъ, който винаги бѣга къмъ държавната служба заради това, защото знае, че тамъ съ му осигурени стаинитъ чрезъ една пенсия, ще почне да не се натиска толкова много къмъ държавната служба, а ще си гледа своята работа, кто ще знае, че утре и той, порейки земята, държейки чука, работейки своя знаятъ или своята търговия, ще може на старини да бжде осигуренъ. Защото свѣтътъ, както се казва, е колело, и никои не знае, ако днесъ е добре, дали утре нѣма да бжде зле.

Уважаеми г-да народни представители! Въ областта на нашата благоустройствена политика ние имаме една здрава тенденция, която трѣбва да бжде крепена, която нѣма само значение за увеличаване материалната култура на българския народъ — безспорно е, че по благоустройството на една държава се сжди за културния уровень на народа — но която благоустройствена политика разрешава и социални проблеми у насъ отъ голѣмъ мащабъ. Съ така наречените безработни групи, съ създаването работа, особено при това усилено строене на желѣзници и пѣтища, за много синове на българското село ние разрешаваме единъ отъ голѣмитъ социални проблеми у насъ — скритата безработица, съществуващата безработица въобще у насъ. Отъ друга страна държавата се яви и като конкурентъ въ областта на строителния трудъ, като даде възможностъ само въ две-три години, благодарение на една систематически провеждана политика, надниците на строителните работници да се повдигнатъ отъ единъ сраменъ минимумъ до едно положение, което, мога да кажа спокойно, е задоволително. Надниците на строителните работници у насъ въ продължение на 3-4 години се повдигнаха съ 70-80%. Отъ моя край има строителни работници, и азъ знамъ това.

Нашата земеделска политика, уважаеми г-да народни представители, се провежда съ едно примѣрно усърдие, и, ако ние се предпазимъ отъ увлечения и не изгубимъ чувството на мѣрка, безспорно, не следъ много време ще можемъ да казваме, че България е най-добре уредената земеделска страна на Балканския полуостровъ. Днесъ не само по конюнктурни причини, но и поради една разумна правителствена политика, доходътъ на българското село е увеличенъ. Това ни дава възможностъ да заговоримъ, че едно приравнение на ценитъ на селското производство съ ценитъ на индустриалното производство у насъ е предстоящо. Грижитъ за увеличение дохода на българското село сж отъ извънредно важно значение, защото ние никой път не бива да изпускатъ изпредвидъ, че България — това е българското село. На българското село не бива да гледаме само като на производителъ. На него ние трѣбва да гледаме и като на консуматоръ. Оттамъ излиза одобрението на тази политика и отъ градските стопански слоеве, защото, знае се, че когато българското село е добре, добре сж и занаятитъ, добре е и търговията, добре е и индустрията у насъ, защото въ края на краищата консуматоръ на артикули отъ първа необходимостъ въ България това е българското село.

Въ областта на нашата търговия, промишленостъ и трудъ мога да ви кажа, че ние се намираме въ едно стѣснено положение, особено въ областта на нашата търговия и на нашата индустрия — стѣснено положение, което не зависи отъ правителствената политика; стѣснено положение, което се явява като резултатъ на международното положение, като резултатъ на днешните моменти, които живѣемъ, моменти на война, моменти на стопански смущения и на стопански кризи. Днешната търговия и индустрия, особено търговията, сж силно контролирани. Тѣ се намиратъ подъ ежедневно прѣко наблюдение на българската държавна властъ. Днесъ ние можемъ да кажемъ, обаче, че политиката на покровителство на труда, на покровителство на занаятитъ е една политика отъ особено значение за българското правителство. Ние виждаме неговитъ грижи по отношение покровителството на труда, по отношение намѣсата за увеличение на работническите заплати, за повдигане екзистенщъ-минимума, съобразно съ днешното икономическо положение на работниците; ние виждаме сжщо и грижитъ за покровителство на занаятитъ. Вѣрно е и друго, че има известни области у насъ, които сж въ криза. Известни области отъ занаятитъ, отъ търговията, отъ индустрията, както и частъ отъ работничеството сж въ криза, поради това, че нѣма налице сурови материали. Знаемъ грижитъ на управлението за доставката на сурови материали, обаче има работи, които сж по-силни отъ неговитъ възможности.

Грижата за продоволствието на народа, за нормални цени е тоже единъ проблемъ, който занимава българското правителство, по който се промишлява; единъ новъ проблемъ у насъ, по който може да ставатъ и грѣшки, но въ всѣки случай смѣя да кажа, че е налице добрата воля за разрешаването и на тоя проблемъ.

Нека ми бжде позволено — азъ много съжالياвамъ, че респективниятъ министъръ отсъствува — да направя известна критика, да дамъ известни препорѣжки по отношение на политиката за продоволствието и за ценитъ. Този критика нѣма за целъ да накрѣнява ничие честолбие, защото къмъ никого не храня лоши чувства, но има за целъ да даде едни скромни препорѣжки на управлението, за да могатъ да бждатъ по-правилно разрешени въпроситъ.

Г-да народни представители! Не е въпросъ за новитъ стопански доктрини, но исторически законъ още отъ времето на възхода на Римската империя е, че въ времена на война и въ времена преди война оная държава остава здрава и силна, въ която вътрешната дисциплина, дисциплината въ всички области на живота, е стегната. Тукъ му е мѣстото да направя една препорѣжка — това не е мое мнение, то е мнение на тия, които сж създали тия дисциплини — че за да се проведе съ успѣхъ дисциплина въ единъ народъ, тя трѣбва да почне най-напредъ отъ държавната администрация. Когато държавната администрация не е дисциплинирана, дисциплината всрѣдъ народа не може да бжде проведена заради това, защото народътъ има своитъ многолики, разнообразни и противоречаси интереси. Следователно, първата и най-важната задача на едно управление е да стегне дисциплината въ държавната администрация, за да може тази дисциплина да бжде проведена чрезъ нейнитъ разклонения чакъ до низинитъ, до недрата на народа.

Единъ другъ въпросъ ме е занимавалъ, който е отъ особено значение. Въ времена на кризи, каквито ги имаме сега — криза въ стопанството, криза въ производството, криза въ размѣната, криза и въ правилното продоволствие

— настъпва, уважаеми г-да народни представители, и една особена болест, която аз се осмълявам да нарека „криза в главитъ“ — най-опасната криза в такова време. Тази криза се проявява по две направления. Едното направление е, когато ние виждаме стопански дейатели, които, използвайки затрудненото положение, смътните времена, търсят да ловятъ риба в мътна вода и да трупатъ лесно големи печалби. Това сж едни особени кризисни глави, които сж най-опасни в времена като днешните, поради което аз напълно оправдавамъ мърките, които правителството взема по отношение на тях. Другата фаланга отъ кризисни глави е фалангата на ония държавни служители, които често пъти, нѣмачи понятие отъ стопански животъ, нѣмачи понятие отъ стопанска динамика, отъ многоликитъ отношения между стопанскитъ съсловия, почватъ да виждатъ миражи, да създаватъ теории, безъ да иматъ понятие отъ теории, почватъ да създаватъ една психоза на преследване и въ края на краищата сковаватъ стопанския животъ по единъ такъв начинъ, който излага и перспективния министъръ, и самото правителство. Когато ще вземаме мърки, когато ще провеждаме дисциплина, тя трѣбва да има еднакво отношение, уважаеми г-да народни представители, къмъ всички ако искаме да излѣземъ на единъ правиленъ пътъ.

У насъ се говори за спекула. Спекулата стана нѣщо нарицателно. Но у насъ днесъ ние не знаемъ точно какво е спекула. Спекулата по науката не е нѣщо, което е престъпление. Спекулата, обаче, по нашитъ граждански разбирания е едно престъпление. Нека я приемемъ за престъпление. Трѣбва да видимъ, обаче, къде се спекулира и какъ се спекулира. И за да ви дамъ една характеристика на спекулата, уважаеми г-да народни представители, азъ ще ви посоча примѣри отъ миналата война, които много добре очертаватъ спекулата. Въ 1915 и 1916 г. голѣмитъ кафенета на София бѣха станали безконтролни стокови борси, въ които имаше търговци безъ регистрирани фирми, безъ търговски книги, неизвестни дотогава на българския стопански свѣтъ; търговци, за голѣмо съжаление, които най-често излизаха изъ тогавашното Народно събрание, които най-много излизаха изъ тогавашната срѣда на силнитъ на деня. Тамъ, въ кафенетата, сутринъ влизаше нѣкой отъ тия търговци и предлагаше единъ вагонъ кафе, не знамъ откъде донесено. Тоя вагонъ сутринта влизаше съ една цена, а вечерта излизаше съ 40-50-100% по-скъпо. Така, въ началото на войната, захарята отъ 1-20 л. килограмътъ стигна до 42 л. само за 6 месеца; така килограмъ кафе отъ 3 л. стигна само за нѣколко месеца до 80 л.

Петъръ Савсъ: Сегашнитъ спекуланти не трупатъ ли богатства?

Никола Василевъ: Това бѣше спекула въ пълния смисъл на думата. Днесъ, уважаеми г-да народни представители, благодарение взетитъ мърки отъ правителството, отъ една страна — това трѣбва да го признаемъ — благодарение на това, че имаме регламентираща търговията, отъ друга страна, благодарение на това, че днесъ търговията се намира въ ръцетъ на интелигентни българи, които знаятъ поразително отъ спекулата въ миналото, ние не можемъ да говоримъ, че има една страшна спекула въ нашата страна по простата причина — който обича, да стане да ме опровергае — че днесъ България е страната на най-евтиния животъ не само на Балканитъ, но и въ Европа. Следователно, у насъ спекула нѣма. Има, обаче, друго нѣщо: има нарушения, които безспорно трѣбва да бъдатъ взети подъ внимание. Имаме, г-да, покачване на ценитъ. Покачването на ценитъ, обаче, има две форми. Едната форма е нормално покачване на ценитъ, другата форма е изкуствено покачване на ценитъ. Първото не е спекула, второто е спекула. И тия, които ненормално покачватъ ценитъ, безспорно, трѣбва да бъдатъ поставени подъ най-строгитъ санкции на законитъ у насъ. Едновременно съ това дължа да отбележа, че у насъ има едно парадоксално състояние, което създава единъ драматизъмъ по отношение стопанскитъ въпроси и въ самото управление. Ние имаме днесъ щастливи министри, какъвто е министърътъ на земедѣлието г-нъ Багряновъ, защото политиката на управлението е да се вдигатъ ценитъ на селското производство, което и ние поддържаме. Но ние имаме, ако мога да се изразя съ народния езикъ, и злочести министри, какъвто е министърътъ на търговията г-нъ Загоровъ, който провежда една политика на понижение на ценитъ на запазване на старото положение. И може ли, ако нѣма координиране въ политиката на Министерството на земедѣлието съ политиката на Министерството на търговията, да говоримъ за спокойствие въ страната? Може ли, когато министърътъ на земедѣлието казва: „Вдигайте ценитъ“, а

министърътъ на търговията казва: „Задържайте, сваляйте ценитъ“, да има спокойствие? Такова нѣщо не може да бѣде. И заради това първа и най-важна задача на управлението е да се съобразява съ това положение и да корординира дейноститъ и на едното, и на другото министерство. Защото днесъ гърмоотводъ на недоволството остава само бедниятъ бакалинъ, който е въ непосредствена връзка съ градския консуматоръ, който вдига гюрултия и когато се покачва цената на картофитъ, който вдига гюрултия и когато се покачва цената на фасула, който вдига гюрултия и когато се покачва цената на маслото, сиренето и т. н. — всички произведени, необходими за нашата прехрана, излизачи отъ българското село. Нашата политика е да повдигнемъ ценитъ, и съ основание — потретвамъ го — дохода на българското село.

Ето, г-да народни представители, какво трѣбва да бѣде изяснено предъ българското общество: че не може на една фаланга отъ българския народъ да се каже: „вдигайте ценитъ“, а на друга да се казва „не ви даваме да вдигате ценитъ“. Доиде се до парадоксалното положение да се намири комисаръ по продоволствието, който презъ януарий месецъ да издава заповѣдъ, билетата да се продаватъ по ценитъ отъ 31 августъ, безъ да знае, горкиятъ, че презъ месецъ януарий нѣма билета, че билетата отъ 31 августъ сж станали пѣтли и кокошки. (Оживление) Комисаръ по продоволствието издава заповѣдъ, скумриитъ да се продаватъ по 8 лева — ни повече, ни по-малко — безъ да знае самиятъ той, че има по-големи и по-малки скумрии, и че скумриитъ не сж продуктъ на фабрично производство, за да излизатъ все въ еднакви размѣри. (Оживление) Не можемъ, г-да, така да се отнасяме къмъ продоволствието на населението. Не може същевременно — на това съмъ билъ свидетел и азъ — при приложението на наредбитъ, да се спазва формата на наредбитъ, а да не се търси същността имъ, когато нѣкой ги наруши, защото често следъ проверка се установява, че фактически абсолютно никаква спекула не е вършена. Не може и другото: да се улови за яката единъ стопански деятель, да бѣде пратенъ да чука камъни и следъ това българското правосѣдие да каже „ти си невиненъ“, следъ като той е стоялъ 6 месеца подъ наказание. На тия работи трѣбва да бѣде туренъ край. Съ продоволствието у насъ не бива да се занимаватъ хора, на които това не е специалност, които нито сж стопански теоретици, нито сж стопански практики. Ние трѣбва да съчетаемъ теорията съ практиката, за да можемъ въ края на краищата да дадемъ едно правилно продоволствие и да не създаваме смутъ въ нашата страна. Има сега едно съсловие, уважаеми г-да народни представители, което поради тия грѣшки се намира подъ кръстосанъ огънь. Но единъ денъ, когато дойдатъ и по-спокойни времена, то ще ни потрѣбва. Азъ си спомнямъ, че презъ миналата война у насъ се преследваха установени търговци като спекуланти, а ония, които действително вършеха спекула, никой не ги захачаше, защото бѣха силни на деня. Тия спекуланти, следъ като доиде нормалното положение, се отказаха отъ търговия. Ние видѣхме тогава голѣми български фирми да пропадатъ и на тяхно мѣсто да идватъ чужди и международни капитали да се настанятъ въ нашата земя, съ които и днесъ даже не можемъ да ликвидираме. Не бива да се преследва една отъ важнитъ фаланги на българския животъ, какъвто е търговското съсловие, какъвто е индустриалното съсловие, защото ние имаме примѣра въ странитъ, където по силата на едно революционно увлѣчение унищожиха не само търговци и индустриалци, но същевременно и физически до известна степенъ — това е извинително въ моментъ на революция — най-способнитъ и най-активнитъ стопански дейатели, за да гледаме какъ и днесъ още се пѣржи въ продоволствена и производствена криза страната, въ която се ликвидира по този начинъ съ тѣзи стопански дейатели. Какъвто и форма да вземе нашето стопанство, безъ опитни хора на производството и размѣната ние винаги ще се намираме въ криза.

Г-да народни представители! Азъ винаги съмъ си давалъ и другъ единъ въпросъ, който скоро бѣ изнесенъ предъ нашата общественост: каква стопанска система провеждаме ние и каква стопанска система ще имаме утре. Днесъ България се намира, благодарение на своето географско положение, между три характерни стопански системи въ свѣта. Първата е англо-американската — либерално-капиталистическата система, която е въ залѣзъ въ Европа и която се модифицира въ Англия и Америка. Втората система е националсоциалистическата, фашистическата — на така нареченото ръководено, контролирано, планоно стопанство, при което частната инициатива може да се прояви дотолкова, доколкото тя е въ съгласие съ правителствената политика по стопанскитъ проблеми. Лич-

ната печалба е сведена до един разумен минимум, а печалбата се позволява дотолкова, доколкото тя е необходима за прогреса на предприятието и доколкото тя представлява от себе си източник на средства за държавния бюджет. Третата система е марксистическата, болшевишката, съветската система на държавното стопанство, при която развната и производството са в ръцете на държавата. Във тази система има някои отклонения във земедельското производство, но и тук се намират тоже под пълната контрола на държавата. Аз тази система я наричам системата на държавен капитализъм, защото така както тя се развива, и според това, което сме учили във политическата икономия за принадлежната ценност, тази система е капиталистическа, само че капитализмът е държавен. Там капитал има, но господарь му е държавата.

Като имаме предвид тия системи, към каква стопанска система ще отидем ние? Съмлямо мога да твърдя, че всяка страна може да има сполучлива стопанска система само тогава, когато тази система е съобразена с историческото и стопанското развитие на народа, с навиците, с добродетелите и с недостатъците на народа, с други думи, когато системата е съобразена с действителността, към която се прилага.

При българския манталитет и при дребната собственост във нашето село, при дребната собственост във нашите занаяти и търговия, при дребната собственост и във нашата индустрия — като изключим големите предприятия, във които 80% от капитала е чужд, тук-таме имаме големо предприятие с български капитали, повечето от предприятията са дребни — ние можем да преминем към една нова система, като най-напред ликвидираме с чуждия капитал и си създадем наш собствен капитал.

За развната на артикулите от първа необходимост — храна, облекло, жилишни предмети — ние неминуемо ще възприемем по-висши форми, които даже отсега вече се зараждат, по-висши форми, при които социалните елементи ще доминират, контролата на държавата ще бъде ефикасна и частните интереси ще отстъпят място на обществените. При тия форми ние ще можем да създадем — аз ги наричам така — външно-износни централи, които ще вземат във ръцете си 10—15 артикули от първа необходимост и ще се постараят да създадем правилно продоволствие и да унифицираме цените на тия артикули, за да ликвидираме един път завинаги с спекулата във нашата земя.

Нашето земедельско производство, нашата дребна търговия, занаяти и дребна индустрия, които произвеждат артикули на лукса, галантерия, артикули на удоволствието, тук ще запазят дребно-собственостния характер на нашия стопански живот, защото никому няма да пречат.

Следователно, ние ще създадем една система, която ще прилича по форма изобщо на трите системи, но на никакво поотделно.

Приключвам с този въпрос. Аз ще ви отнема още няколко минути, за да засегна набързо въпроса за българските финанси.

Българските финанси са уравновесени благодарение усилията и мъката, бих могъл да кажа, на г-на министра на финансите (Народният представител Таско Стоилков, ръководяща). Тя е уравновесена засега, но на нас предстоят финансови проблеми, на които ние трябва да дадем решение. Народната отбрана, която ние всички поддържаме, иска средства. Увеличението на чиновническите заплати, срещу което няма днес във българската земя човек, който да се противопостави, иска няколко стотици милиона лева. Благоустройството, просвътата, българската земя, българският селски труд и разрешението на редица други въпроси иска средства. При усилията на правителството да намери средства, ние, уважаеми г-да народни представители, ще трябва най-добросъвестно да му дадем съдействие във тези времена, за да може то да разреши въпросите, без да се смути стопанският живот и без да се претоварят податните сили на българския данкоплатец. Говори се за рационализация и за опростотворяване на данъчната ни система — една обширна тема, по която може би ще имам възможност друг път да се изкажа, но искам сега да дам само едно мое разбиране.

Каквато и данъчна реформа да се прави, тя трябва да бъде съобразена с един основен принцип на данъчното законодателство: хармония между интересите на държавата и на данкоплатеца. Една данъчна система може да има успех само когато е възприета от данкоплатците, когато не е наложена на данкоплатците. Всякакви теоретични построения по данъчните системи, несъобразени с нашата действителност, с българския бит, с

навиците на българския данкоплатец, с неговата добра воля, ще бъдат навсее и няма да дадат резултати. Ние във това отношение имаме и пример. У нас, ако си спомнете, се създаде една от най-идеалните данъчни системи — системата на подоходното облагане. При българската действителност тя даде само отрицателни резултати. Ние видяхме как постепенно приходите във държавната каса намаляваха и как корупцията във данъчната администрация и във средствата на данкоплатците се засилва. Тази данъчна система си отиде. Доиде друга — данъкът върху приходите. Може би във нея — не твърдя противното — има много дефекти, но във финансовата политика ние няма да търсим само справедливост, защото справедливостта е един идеал, към който се стремим, като усъвършенствуваме системата постепенно, като преди всичко създадем и едно възпитание. Не можем ние да искаме да прилагаме системи с най-сложни счетоводства, с най-сложни операции, когато само едно поколение преди нас правеше своите сметки на ръбоше. Вие го знаете това.

Във данъчните реформи и изобщо във финансовата политика не се иска само справедливост. Искане се оправия, оправия, която да осигури на българската държава ресурси, на българския народ — продукти във изобилие. Тогава българският данкоплатец, който плаща данъка си, ще бъде спокоен и не ще роптае.

Ето това са засега проблемите по нашето финансово ведомство, уважаеми г-да народни представители.

Аз приключвам с няколко думи за нашата народна отбрана. Усилията на правителството за народната отбрана са оценени по достоинство. Те са подкрепени с аklamациите на народното представителство. Ние имаме една войска, която има своите славни бойни традиции, една войска, която днес стои с пушка при нозе, готова, ако това ни се наложи, да се яви веднага във защита на интересите на България, във защита на българската духовна и политическа независимост. Шом чуе манифеста на нашия любим, мъдър и храбър цар и шом чуе бойните тръби и бойните барабани, тя е готова да се хвърли срещу врага във защита на въковните и исторически интереси на българския народ. Тази войска още от четата на Аспаруха, от безстрашните пълчища на хан Крума, който победи франките и който стигна дори до Галия, който пи във черепа, окован във сребро, на коварния и неутомим византийски император Никифора I, тази войска, от храбрите орляци на царя Симеона Велики, който победи византийците и стигна до стените на Цариград; тази войска, от времената на Самуила славни, чиято столица беше край Охрид синь, чийто бранници сновиха из полята на Сердика и из планините на Македония, минаха през Епир и Тесалия и стидоха дори чак до Коринт; тази войска от времето на Иван Асен II, който при Клокотница разби гърците и върна Македония във пределите на майката-отечество — България; тази войска, която във по-ново време се кръсти във кървавата Шипченска епопея, която се кали във героизма при Сливница, покори със слава българските бойни знамена при Люле-Бургас, при Булаир, при Одрин, при Букова-глава, при Дойран, при Кенали, при Черна, там долу при Арджеш, Серет и Тутракан — тази българска войска днес има високо съзнание, че нейните жизнени сокове, че нейните корени излизат от едно чевръсто, юначко племе — българското, което 12 века е застанало във центъра на Балканския полуостров и което във тези времена, които изживява, стои готово наново да защити своите въковни интереси и права и да извърши своята историческа мисия. (Продължителни ръкоплъскания)

Председател Никола Логофетов: Има думата народният представител г-н Петър Думанов.

Петър Думанов: (От трибуната) Г-да народни представители! Не съм прекъсвал никого от господата оратори и моля, въ израз на колегиалност, да не бъде прекъсван и аз.

Таско Стоилков: А я къде съм? (Смъх)

Петър Думанов: (Чете) Тронното слово, или както го нарича основният закон, царското слово, подплатено с една искрена и гореща любов към народ и държава, отразява са една поразителна яснота и категоричност външното и вътрешното положение на страната. Всяка фраза и мисъл от тронното слово хармонира с народните нужди, болки и желания, то е силна повеля за издигане могъществото на държавата и осигуряване благоденствието и благосъстоянието на народа. Царското

слово ни дава възможност да изкажем и ние разбиранията си по външната и вътрешна политика на страната, да изразим тия разбирания на българския народ, така както сме ги доловили и разбрали като негов изборници. Тронното слово, като най-бележит акт в живота на Народното събрание, и разискванията по него придобиват още по-голямо значение днес, защото съвпадат с един велик момент в живота на третото българско царство, когато по миролюбив и безкръвен начин се реализира едно от най-съкровени и национални възжелания — присъединяването на Южна Добруджа към пределите на царството. Съ този пръв етап на нашето национално обединение българският народ излиза наново горд и достоен на историческата сцена, на която неговите качества и добродетели, както и особеното му географско положение, му определят една роль пълна с свѣтли национални надежди и му осигуряват честито бъдеще. Съ историческия акт на присъединяването на Южна Добруджа ние българите навлизаме смѣло и твърдо в епохата на едно ново лѣточисление. Старата епоха умрѣ исторически и политически. Не отъ любоугодничество, а въ изпълнение на пръв върховен наш дълг е, когато говорим за тази нова епоха, началото на която започва съ Добруджа, да изразим всенародната признателност и благодарност за нестихващата българска радост към освободителя на Добруджа, Царь Борис III (Ржкоплѣскания) Защото той и въдъновяватата отъ него политика сж изключителните виновници днес, надъ великата Добруджанска степ да се развѣва българското национално знаме и да се пѣе българската пѣсен. Всички сме длъжни да отдадемъ почит къмъ тая реалистична и прозорлива политика на Царявния глава, която ни учи на нѣщо ново, най-важното да се изчакватъ мѣдро събитията и да се оставя тѣхното развитие бавно, но сигурно да узрѣва обстоятелство, което е ядката на тая твърда и миролюбива политика, съ която Царь Борис си оставя здравият и успокоителен център на България и Балканите. И никога въ нашата нова история връзката и доверието между царь и народъ не сж били тъй бѣсково и яко затвърдени и манифестиран, както днес, когато се възстановява националното достоинство на България съ вземането на Южна Добруджа.

Г-да народни представители! Въ тронното слово е подчертана нашата признателност и благодарност, която изразихме въ Парламента, при одобрение на договора, сключенъ въ Крайова, къмъ великите водачи на германския и италианския народи. За да бъдемъ пълни въ благодарността, ставайки и върни изразители на настроенията на българския народъ, трѣбва да изкажемъ и признателността си къмъ Съветския съюзъ за онова ценно сътрудничество, което ни се оказа по Добруджанския въпросъ. Съветскиятъ официозъ „Известия“ писа, че Добруджа трѣбва да се върне на България. Но най-важното, което трѣбва да признаемъ, е, че безъ тържеството на германското оръжие Добруджа нѣмаше да я вземемъ. По този въпросъ нѣма никакъв споръ.

Г-да народни представители! Ще се спра най-напредъ на външната политика на България. Нашата външна политика трѣбва да бѣде само една, реална и национална. Нейните досегашни резултати сж възстановяването на доверието на България и осигуряване на нейните исторически граници.

Преи 22 години България подписа договора въ Ньой съ пълната вѣра, че тази тежка и несправедлива присѣда ще падне и ще бѣде унищожена. Национално България биде осакатена, макаръ че българската кауза биде призната отъ всички съглашенски сили. И представителитъ на Уйлсонъ — полковникъ Хаусъ — се произнесоха за единъ естествени и справедливи наши граници. Основенъ принципъ на българската външна политика си остана търсене правдата. Най-силната наша черта, която ни прави и най-здравия елементъ на мира, това бѣ нашата увѣреностъ въ правдата. Въвкога се ръководихме отъ народната мъдростъ, че времето е най-добриятъ лѣчител на всички рани. Никога ние не загубихме вѣрата и надеждата въ тържеството на международната правда и въ възкръсването на европейската свѣст. Нашиятъ народъ като сила бѣ съставъ само отъ време и търпение. Въ изпълнение на тази политика ние можемъ да се гордѣмъ, че бѣхме и продължаваме да бъдемъ най-храбритъ войници на мира. И заслужено въ следвоенно време чужденците бѣха нарекли покойния български министър-председател Стамболийски ратникъ на мира. Цѣли 22 години ние воювахме силно съ методитъ на мира и въ полето на международното и балканско сътрудничество. Ние спечелихме една морална победа съ тази наша политика, вѣрвайки твърдо и непоколебимо въ дългата на европейския миръ.

Тази вѣра ни кара да гледаме на днешните събития съ спокойствие, но и съ бдителността на вѣрни стражи на българската независимост и национална свобода. А най-здравата гаранция и опора на нашата бдителност, това е българската войска — най-будниятъ пазител на достоинството и независимостта на България. Българскиятъ народъ изживява единъ велик и героиченъ периодъ на своята история.

Спирайки се на отношенията ни съ Югославия, трѣбва да подчертая, че тѣ трѣбва да почиватъ на базата на справедливостта и да се поставятъ върху реализма. Славянскиятъ въпросъ трѣбва да получи ново освѣтление и да се постави на нови, трайни и здрави основи. Не ще има миръ на Балканите, догдето не настѣпятъ нови справедливи отношения най-напредъ въ Македония. Това свѣтло и скѣпо за насъ, българите, име е забравено и голѣмъ недѣлгъ на нашата външна политика е, гдето толкова плахо се произнася думата Македония. „Така, както е днесъ, не може да се отиде надалечъ“ — това го казва проф. Милуковъ, чиято проповѣд и мисль е, че славянското единство и братство трѣбва да движатъ славянските народи на базата на справедливостта. Припомняме и думитъ на Крамаржъ, който казва: „Не е славянинъ онзи, който потиска други славяни и че единъ славянски народъ не може да гради своето славянско величие върху страданията, робството, сълзите и кръвта на други поробени славянски народи“, както е случатъ съ Македония (Ржкоплѣскания) Славянството трѣбва най-после да разбере, че само въ неговата разумна солидарностъ, почиваща на взаимни отстъпки и на принципа на освобождението на поробените славяни, ще може да се прояви като велика раса и да брани балканския миръ.

Българите въ Македония не само че не сж свободни граждани, но сж обезправени като народностенъ елементъ и застрашени отъ политиката на насилствено денационализиране. Тѣхните училища и цѣркви бѣха затворени. Докаго до 1912 г. въ Македония сѣществуваша 1400 български училища, отъ които 100 гимназии и прогимназии, въ които се учиха 80.000 български синове, съ 2.000 учители българи, днесъ въ сръбска и гръцка Македония нѣма нито едно българско училище, нито една българска цѣрква. Въ Македония днесъ не се пускатъ нито българската книга, нито българските вестници, когато въ България ние сме дали толкова голѣмъ просторъ и на сръбската ежедневна преса, че трѣбваше чакъ въ Трѣвна и Дрѣново да намѣря по вестникарските булки табели: тукъ се продава сръбскиятъ вестникъ „Време“!

Ние не можемъ да се откажемъ и не можемъ никога да забравимъ Македония. Кой ще отрече, че българите, населяващи Македония, не сж едни отъ първите ратници на българското възраждане? Радоститъ и ликуванията, още не стихнали по Добруджа, се помрачаватъ отъ скръбния ликъ по незабравимата македонска земя, която продължава да ни изпраща воплитъ и въздишките на поробените братя, които чакатъ своето освобождение. (Ржкоплѣскания)

Нима има българинъ, който да не чувствава трепетъ отъ произнасянето на това звучно име — Македония, което продължава да отеква като най-могъщъ викъ на българската национална горестъ? И днесъ, когато посрѣщаме освобождението на Добруджа съ пѣсен, имаме същевременно великата скръбъ да виждаме македонските и тракийски български чала, населяващи най-скѣпите български земи, още поробени и потиснати. Два милиона българи стоятъ подъ чуждо владичество. Германия, съ 70 милиона население, за 2 милиона свои малцинства въ Чехия раздруса цѣла Европа, а ние българите, съ 6 милионно население въ сегашните си граници, съ 2 милиона малцинства — една трета отъ нашето население — не смѣемъ открито да се боримъ за нашите малцинства въ Македония и Тракия! Но веднага ще ми се възрази: България не е Германия! Но България трѣбва да стане на Балканите това, което е Германия за Европа. И безъ това сме наречени прусаци на Балканите. (Ржкоплѣскания)

Македония ние не можемъ да забравимъ, защото това не ни позволява скѣпата българска кръвъ, която е пролѣна за нейното освобождение. Нѣма по-висшъ моралъ отъ този съзнателенъ доляитетъ, който позволява адмирацията на националните ни борби отсамъ и отатъкъ Рила и Родопите и възторга предъ бъдещето.

Надъ благородната глава и надъ величествената корона на българския царь се постави единъ чистъ диамантъ — Добруджа. Но тази корона още не сияе съ древни блѣсък на своето величие: два отъ най-скѣпите рубини още не свѣтятъ и още не сж окачени на българската царствена корона — това сж македонскиятъ и тракийскиятъ български рубини. (Ржкоплѣскания)

Ще се спра накратко на въпроса за Бълото море. Излизането на България на Бълото море е признато наше право от самите победители. Тази наша теза е неоспорвана. Цялостта святът знае, че въпросът за излиза на България на Бълото море е въпрос за жизнено пространство и върховна българска нужда. Бълото море трябва да ни се отстъпи, защото то принадлежи геополитически на България. Ние трябва да основем своите морски станции за извоюване правото на морски съобщения чрез Бълото море. На него ние ще трябва да уредим една истинска наша морска търговска и стопанска база, предназначена да даде тласък на народното ни търговско корабоплаване.

Свещените идеали на българското племе са здраво циментирани с Бълоторието. Българинът никога не е представял да има всебългарски устрем към спасителния Бълоторски бръг. Ние не можем да крием нашия златен път към обетованата наша земя, към лазурното Ббло море — наше историческо право. Бълоторската теза е общобългарска теза. Естественният път, който рѣка Марица е прокопала през планинските вериги от сърцето на България до Бблото море, е направил връзките ни с Бблото море неразделими и вѣчни.

Известно е, че Турция ни отстъпи Деде-Агач през 1913 г. и цялата железнопътна линия по долината на рѣка Марица, признавайки голямото имъ икономическо и търговско значение за насъ, българитѣ. Покойниятъ пръвъ грѣцки министъръ Венизелосъ още презъ 1913 г. на нѣколко пъти въ грѣцкия парламентъ и чрезъ изявления въ печата подчерта, че на България трябва да се даде Бблоторието, защото това е нейна жизнена потребба да излѣзе на свободното море. Владението на този Бблоторски бръгъ като българско е признато наше право отъ всички европейски велики сили. Даже въ договора на Ньоиъ не ни е отказано това право. Известни велики сили поеха задължение да ни обезпечатъ свободенъ излазъ на Ббло море. Съ Северския договоръ цѣла Тракия се даде на Гърция, вмѣсто да се даде на България.

Г-да народни преставители! Не бива да се забравя факта, че следъ една недостойна за велики сили игра съ „Междусъюзническа Тракия“, българска Тракия, извоювана съ кръвта на българския народъ, бѣ подарена на Гърция, чисто и просто като златна монета, съ което Гърция биде обезщетена, заради поражението ѝ при Сакарія — една кървава авантюра, въ която грѣцкиятъ народъ бѣ хвърленъ срещу Турция отъ Лойдъ Джорджъ за чисто британски империалистически интереси. Нѣма какво да го криемъ и време е вече открито да го кажемъ, че англичанитѣ сѣ, които не ни пустиаха на Бблото море.

Сега, когато предстои разглеждане на новото на Балканския и Близкоизточния въпросъ — складъ на толкова много международни сплетни и чужди интереси — намъ се отдава случаятъ още веднажъ да се обрнемъ къмъ можитѣ разпоредители на новия редъ на Европа и на Балканитѣ, къмъ цѣлия цивилизованъ святъ, да погледнатъ по-справедливо къмъ българскитѣ жизнени искания и нужди за Бблото море, за да ни се даде възможностъ и право да упражняваме и ние, българитѣ, нашата морска търговия, за да заживѣе свободно и стопански България между другитѣ народи, които се радватъ на облагитѣ на моретата.

Преди да пристѣпимъ къмъ разглеждане на отношенията ни съ Русия, ще се спра на отдаване почитъ къмъ нашата национална борба за ревизия на несправедливитѣ договори, по силата на които България е платила къмъ 40 милиарда лева репарации, смѣкнати отъ кръвта и потѣта на българския народъ. Азъ ще ви илюстрирамъ и покажа единъ примѣръ и подвигъ на историческо гадателство и политическо прозрение на днешното международно положение и настѣпващитѣ събития въ Европа, какъ единъ нашъ именитъ политически писателъ и публицистъ, съ влѣхновено перо, още преди 18 години предсказа пакта между Германия и Русия въ единъ прегледъ на международнитѣ събития, помѣстенъ въ литературното списание „Проломъ“. Бидейки редакторъ-уредникъ, на това списание, азъ съмъ гордъ и честитъ да възпроизведа предъ просвѣтеното внимание на народнитѣ представители нѣкои пасажии отъ този исторически документъ. Въ книга десета, отъ 31 май 1922 г., ние писахме на стр. 340: (Цитира) „Англия се стреми да се запази отъ разрушение презъ едно време, което напомня упадѣка на великата Римска империя. Тя знае, че моралъ не стигаще нѣкога на Римъ, за да продължи своето владичество.“

Ако би имало поетъ, който ще иска да вземе за сюжетъ на една своя трагедия чувствата, които преживяватъ днесъ англичанитѣ, ще се види, че трагичното на Англия не е само въ вѣрожената опасностъ у нѣкои отъ съперни-

цитѣ ѝ. Опасността на Англия идва и отъ вътре, отъ самата страна: тѣзи безбройни богатства, за които работи 1/3 отъ свѣта и човѣчеството и за които никой нѣма достатъчно фантазия, за да си ги представи колко сѣ, тѣзи безчислени кораби, които денонощно пушатъ по всички направления на свѣта, английскитѣ колонии съ своитѣ нужди, класитѣ съ своитѣ противоречия и пр. — всичко въ тази страшна страна, наречена Великобритания, може да бѣде унищожено по-бърже, отколкото това стана въ Русия, щомъ се загуби моралъ да се живѣе и води борбата по-нататѣкъ. Желанието за господство остава като основенъ мотивъ на всѣка английска политика.

Този английски народъ, противенъ и страшенъ, който, казвахе Хайне, е създаденъ въ нѣкой моментъ на великъ Божи гнѣвъ, тая страна, която океанътъ отдавна би глътналъ, ако не се боеше, че ще си разстрои стомаха, този народъ знае и умѣе да намѣри всички начини на приспособяване.

За да намѣри изходъ отъ сегашното положение, Англия трябва да даде спокойствие на всички народи и държави. Тя дължи това спокойствие на Европа, защото безъ нея войната не би продължила нито 6 месеца, безъ Англия не биха били съспани Германия и Русия, безъ нея не би се сключилъ Версайскиятъ договоръ. Англия сгрѣши, като каза: ще се воюва до край. Сгрѣши, когато повика Америка за уреждане работитѣ на Европа, сгрѣши, като извади Русия отъ строя, сгрѣши като даде Тракия на грѣцитѣ и не допусна България до Ббло море, сгрѣши, като не се намѣси енергично за стхвърлянето на насилническитѣ и несправедливи мирни договори.

Сега Англия трябва да поправи грѣшкитѣ си, да даде доказателства, че ще работи за възстановяването на загубеното и изхабеното. Не поправи ли своитѣ грѣшки, не стори ли това, наредъ съ Европа, ще рухне великата Британска империя.

Първата работа въ изправлението на английскитѣ грѣшки е да бѣде призната Русия отъ европейскитѣ държави, и то при условия, които ще запазятъ достоинството и свободата на съветското правителство“.

За сближението между германци и руси на стр. 341 въ сѣщия прегледъ писахме: „Московското правителство наредъ договора, сключенъ въ Рапало, близо до Генуа, съюзъ между Съветска Русия и германския народъ. Въ Генуа руската делегация се представяваше отъ единъ виденъ българинъ, а българската — отъ покойния министъръ-председателъ Стамболийски. Този договоръ между Русия и Германия ще има грамадно значение, защото той съединява 300 милиона народи. Новитѣ европейски щати, които ще се създадатъ като резултатъ на това сближение, ще се образуватъ и въ тѣхъ ще влѣзатъ народитѣ отъ Северното море до Палестина. Националнитѣ въпроси ще се разрешаватъ безъ конфликти, защото ще настѣпн почти една и сѣща стопанска система за всички народи и държави. Това е то великото бѣдеше на Европа и човѣчеството, което ще се постигне и безъ Англия, и то е, което може да спаси английската империя отъ окончателна гибелъ“.

По-нататѣкъ пишемъ: „Рапалскиятъ договоръ ще остане като богатъ изворъ за размишления и оценки. Никога тъй бързо въ историята на народитѣ следъ едно страшно отчаяние не е идвала такава огромна надежда, както сега, когато се постави началото на сближение на Германия и Русия. За възстановяването на Европа е необходима Русия, казваха въ Генуа.“

Англия продължава да гледа какъ Европа се руши, и когато настѣпи и последната катастрофа, тя ще каже, че е безполезна всѣкаква помощ. Но мѣчно е да се разбере тая система на англичанитѣ. Очевидно е, че подъ катастрофата на Европа не може да се разбира изчезването на европейскитѣ народи. Европа може да се болшевизира изцѣло, казватъ англичанитѣ и американцитѣ. А това значи нейния упадѣкъ. Но болшевизмътъ въ Русия си създаде едно управление — той има армия, която е обичена, нахранена и дисциплинирана; болшевизмътъ има полиция, има свои органи, които образуватъ политическата сила на съветското правителство. Болшевизмътъ като доктрина се постоянно приспособява къмъ новитѣ стопански възможности. Необходимо е всички държави да започнатъ стопанска работа съ руския народъ, още повече че съветитѣ признаха частната собственостъ на чужденцитѣ.

Сега да разгледаме поведението на България спрямо Русия въ Генуа. Съвсемъ естествено и сигурно е, че нашитѣ министъръ-председателъ Стамболийски е ималъ всѣкидневенъ желание да се срѣща и приказва само съ съветскитѣ делегати. Въ тѣхно лице той вижда революцията на единъ народъ, който е далъ земя на селянитѣ, премахналъ спекулантитѣ, създадъ своя нова, червена армия.

Кой каквото ще да пише и да разправя, върното е едно, че България не може да не гледа с живи симпатии на Русия. Победената, измъчана, унижавана всеки ден от всевъзможни чужди представители България не може да не даде съвсем естествено симпатиите си към Съветска Русия.

Въ Гenua симпатиите на България бяха към Москва и нейните делегати. Защото въ Гenua се срещнаха два свѣта: отъ една страна имаме наситенитѣ, богатитѣ, доволнитѣ, отъ друга страна имаме гладнитѣ, униженитѣ, потъналитѣ въ тъмнина и национални нещастия народи. Тѣзи два противоположни свѣта никога не ще се примирятъ. Тѣ днесъ не могатъ да се борятъ, защото сѣ изморени, но когато дойде день за разплата, борбата ще бѣде страшна. България е между гладнитѣ, голитѣ, беднитѣ, потънѣлитѣ отъ страдания и унижения народи.

Следъ конференцията въ Гenua време е вече да се каже на Европа какво Съглашението, което водѣ войната, не може да има повече онова значение, което имаше порано. Италия е първата държава, която ще се откаже отъ него. Отъ 16 априлъ 1922 г. откогато се подписа този договоръ, довършето между нѣмци и руси става нова опора за Европа. Ето голѣмиятъ резултатъ, който ни донесе Гenua.

Съ тия думи ние завършихме нашия международенъ прегледъ на събитията, помѣстенъ въ списанието „Проломъ“, книга 10, отъ 31 май 1922 г.

Г-да народни представители! Преминавамъ на пасажа, помѣстенъ въ тронното слово, за отношенията на България къмъ Съветския съюзъ. Ние акламираме сложения пасажъ въ тронното слово за отношенията между България и Съветския съюзъ: „Съ Съветския съюзъ нашитѣ политически и стопански отношения продължаватъ да се развиватъ щастливо“. Съ тази фраза правилно сѣ доловени и изразени и народнитѣ желания за установяване на искрени и трайни дипломатически и стопански отношения съ Русия, наша освободителка. Ние поддържаме, че разширяването на политическиятъ, особено на стопанскитѣ отношения между Русия и България е само въ полза за бѣдещето на българския народъ и че никога както въ настоящия моментъ интереситѣ на България и Русия не сѣ съвпадали така щастливо. Въ своята речъ предъ седмата сесия на Върховния съветъ на С. С. С. Р. комисарѣтъ на външната политика на Русия Молотовъ изказа едно пожелание твърде благоприятно за България. Той пожела едно по-нататъшно подобрене на отношенията между България и Съветския съюзъ. Той заяви, че между дветѣ страни нѣма никакви противоречия, които биха попрѣчили на изпълнението на това пожелание. Ето че тронното слово ни иде на помощъ да подкрепи категорично тая мисль за дълбокото единство и хармония въ съществуващитѣ политически и стопански стремления на двата еднородни народи въ Югоизтока. Недавна въ българския Дворецъ, при размѣна на речитѣ между Негово Величество и съветския министъръ въ София г-нъ Лавришевъ, бѣ подчертана тази идея, а именно, че най-новиятъ периодъ на европейското и свѣтовно политическо развитие създаде също благоприятнитѣ условия за политическото и стопанско приятелство между двата братски народи.

Русия ще играе мирова, велика роля. Руската държава никога не е изчезвала. Русия днесъ е истинска национална държава, върнала се къмъ заветитѣ на Петъръ Велики и усвоила политиката на Изволски.

Вмѣсто болшеvizмъ и социализмъ, въ Русия е изграденъ държавниятъ капитализмъ. Първата форма на този капитализмъ, това сѣ концеситѣ. Бѣха повикани чужди капиталисти въ руската индустрия, като държавата си запази правото на контролъ. Втората фаза — това сѣ кооперациитѣ. Третата фаза — това е привличане на търговеца, срещу процентна комисиона да продава продуктитѣ на държавата и индустрията и да доставя продуктитѣ на дребния производител. Четвъртата форма на руския държавенъ капитализмъ се състои въ това, че държавата може да дава подъ аренда капиталистически предприятия, държавни заводи, експлоатации на мини, гори и пр. Този руски държавенъ капитализмъ е създаденъ отъ Ленина. — „Ние, болшевикитѣ, казва Ленинъ, сме авангарда на пролетариата, но не трѣбва да забравяме, че авангардѣтъ е само една частъ отъ пролетариата, а цѣлитѣ пролетариатъ — само една частъ отъ народа. За да излѣземъ отъ сегашното състояние, трѣбва да проумѣемъ срѣдствата, за да създадемъ възможноститѣ на по-нататъшното наше развитие. Капитализмътъ е едно зло въ сравнение съ социализма, но капитализмътъ е процесъ въ сравнение съ феодализма. Шомъ не може непосредствено да се премине къмъ социализма, трѣбва да смѣ-

таме капитализма като неизбежна фаза отъ развитието на производството и размѣната“. Така бѣ казалъ Ленинъ, така и стана съ руската държава, въ която се установи режимъ на държавенъ капитализмъ, подобенъ на тоя, установенъ вече и отъ националъ-социализма въ Германия. Днесъ национализмътъ въ Русия е признатъ официално за естествена и непреодолима движеща сила, закревяща отношенията на народа къмъ държавата и волеща народа къмъ по-нататъшното му национално развитие.

И въ Русия, въ която съществуваше идеята за международностъ, 20 години следъ революцията болшевикитѣ се връщатъ къмъ идеала, който потвърждава, че не може да се води борба за по-висшъ общественъ уровень отъ дълбоко отъ националното развитие, че борбата за по-голѣма обществена свобода е недѣлима отъ борбата за голѣмата национална свобода и че най-доброто бѣдеще за човѣчеството е може би изцѣло построено само върху основата на отдѣлнитѣ нации. Въ в. „Журналъ де Москю“ отъ 30 май миналата година, рускиятъ публицистъ Зверевъ подъ насловъ „Съветскиятъ патриотизмъ“ пише: „Истинскиятъ патриотизмъ е ималъ всѣкога дълбоки корени въ сърдцето на народа. Патриотизмътъ, казва Ленинъ, е едно отъ най-дълбокиятѣ чувства, установено презъ време на столѣтия и хилядолѣтия въ отдѣлнитѣ отечества. Бийки се срещу нападателитѣ, рускиятъ народъ е защищавалъ своята родна земя, а не съществуващитѣ социални отношения. Обичайни сѣ приветствията въ всички конгреси на колхозни, на партийни организации въ Русия и пр., подчертавайки, че всички сѣ готови да сложатъ своя животъ въ защита на свещената руска земя. А този национализмъ, този патриотизмъ схожда съ национализма на българскитѣ селяни и работници, които работятъ и бранятъ земята съ труда и кръвта си отъ враговетѣ. Известна е еволюцията, която Русия направи въ своето държавно развитие. Отъ този завой и новата национална политика на Русия сѣ недоволни нѣкои отъ бившитѣ български комунисти.

Следъ пакта, сключенъ между Германия и Русия миналата година, въ гр. Троянъ, старо тѣснишко теке, седемъ души фанатици и сектанти се събраха и „изключиха“ другаря Сталинъ отъ Интернационала за измѣна и предателство къмъ международния пролетариатъ и мировата революция, заради сближението му съ съвременна Германия! Тия фанатизирани и разпалени глави въ Троянъ още не сѣ разбрали, че националното чувство въ Русия дава тонъ преди всичко и надъ всичко въ управлението на руската държава. Националната идея и националнитѣ интереси преобразиха съветската политика въ активна национална политика. Еволюцията и национализмътъ въ Русия би трѣбвало да послужатъ за добъръ урокъ на българскитѣ още разпалени глави.

Г-да народни представители! Русия се варди отъ пожара и не желае да се намѣсва. България — и тя следва политика на неутралитетъ и на необвързване. Тия две положения на двата народа трѣбва още повече да ги сближатъ. Русия, съ огледъ на своитѣ далечни задачи къмъ Пролитѣ, нѣма абсолютно никакъвъ интересъ, на Балканитѣ да съществува слаба и национална онеправдана България.

Българо-рускиятъ дипломатически отношения сѣ възстановени отъ 6 години. Презъ януарий 1940 г. въ Москва се сключи първиятъ българо-съветски търговски договоръ, сключенъ отъ страна на българското правителство отъ финансовия ни министъръ г-нъ Добри Божиловъ, който заяви, че България ще внесе отъ Съветския съюзъ петролъ, нефтени деривати, желѣзо, чугунъ, стомана, синъ камъкъ, каменна соль, черни метали и пр., а ще изнася въ Русия тютюнъ, розово масло, свине — живи и заклани — оризъ, кожи отъ дребенъ добитѣкъ, зеленчукови семена и пр. По силата на този търговски договоръ, въ българскитѣ текстилни фабрики ще се преработва 10.000.000 кгр. руски памукъ, съ което ще се гарантира работата на 40.000 български работници. Рускиятъ официозъ „Правда“ подчерта, че възможноститѣ за търгуване между Съветския съюзъ и България сѣ необятни. Ние сключихме въздухоплавателна конвенция, по силата на която между София и Москва има редовна въздушна служба. Сключи се спогодба между Българската телеграфна агенция и ТАСС за размѣна на новини. Предстои и културна спогодба между дветѣ държави.

Сключването на първия търговски договоръ между България и Русия съвпадна въ началото на годината съ произвеждането на законодателнитѣ избори. Народътъ акламира това сближение, и нека бѣдемъ искрени да признаемъ, че ние се облѣкохме съ грамадно народно доверие и заради тази политика на сближение съ Русия. Съ

Русия ни дѣли само единъ день морски пѣть. Бъдещето на добритѣ отношения между двата народа се крие въ довърнето и искреностѣта между тѣхъ. Опитътъ отъ вѣковетъ ни учи, че запрещениятъ плодъ винаги е по-слабъкъ и се търси съ любопитство. Политиката на сближение съ Русия ще я прави организираната българска държавна властъ. Естественото право на българския народъ е да бѣде самъ съдия и господар на своя държавенъ и социаленъ строй. Ние пледираме за едно честно, искрено и щастливо развитие на българо-съветскитѣ отношения, което е и въ интереса на българския народъ и същевременно негово голямо нравствено удовлетворение и надежда.

Г-да народни представители! През м. май тази година уважаемият министър-председател г-н проф. Филевъ направя първата си обиколка всрѣдъ народа, като посети голѣми български села съ бивши политически лѣвчарска физиономия — Угърчинъ, Торосъ, Катунсцъ и др. Въ общоселски събрания бивши водители на комунитѣ въ тѣзи села, каквито тѣ бѣха презъ времето на партийния режимъ, декларираха предъ г-на министър-председателя: „Ние, водители на комунистичъ, г-не министър-председателю, днесъ сме на фронта на царизма заради тази политика на оближение между България и Русия“.

У насъ за чисто спекулативни политически цели се насажда едно ново русофилство, което се изразява отъ хора, които не сѣ били искрени къмъ тази политика. Нашиятъ нови „русофили“ — това сѣ завчерашните англофили. Новото русофилство за тѣхъ се явява политическо спасение. Недавна единъ бившъ виденъ комунистъ ми заяви: „Ние не сме вече на мода, нашето знаме и нашето мѣсто е иззето и измѣстено отъ византийците — старитѣ закорѣвли партизани. Днесъ тѣ сѣ по-големѣ приятели на Свѣтска Русия, отколкото ние, бившиятъ марксисти. И не дай, Боже, да настѣпи нѣкога день за посрѣщане на болшевикитѣ въ България, то тѣ сѣ свойствената имъ стара политическа спекула ще се нагодятъ, като ще обявяватъ кадритѣ и хората на бившата комунистическа партия за троцкисти, за да ги избиятъ, за да нѣматъ конкуренти въ русофилството и по такъвъ начинъ да осигурятъ своето господство и влияние сѣ това ново изкуствено русофилство.

Г-да народни представители! Това съждение, което има голям нравствен смисъл, не е от днес. Тая черта на спекула и нагаждане, без да се подбират събществата на борба, е старо византийско наследство още от освободението. Съжитието ония чорбаджии, които наричаха хъшовети „хаирсѝзи“ и предаваха нашите апостоли на турските запития, когато руските освободителни войски навлязоха и установиха тъй нареченото руско гражданско управление въ България, съжитието тѣзи чорбаджии, чорбаджиийски синове и зетѣве, посрещнаха руските генерали и комисари съ широка усмивка, съ разтворени обятия, поканиха ги въ къщи си, говорѣха имъ на руски и като ги убѣдиха, че царството е много просто и нищо не знае и не разбира отъ държавно управление, по чудните и незнания пѣтица на византийското приспособление успѣха да заематъ най-високитѣ постове и служби въ княжеството. И толкова пълно бѣше това използуване на конюнктурата, че дори за единъ Любенъ Каравеловъ не остана подходящо мѣсто въ новия държавенъ животъ. И стариятъ борецъ за свободата на България, за да се прехранва, биде принуденъ да пренесе отъ Букурещъ малката си печатница въ Велико Търново и я настави въ една полусушена и влажна турска джамия! По вина на тия господа! Застигнати твърде много съ новитѣ си служби, чорбаджиитѣ, и челядта имъ, нѣмаха време да купуватъ и четатъ книжката на Любенъ Каравеловъ, и той бѣ заставенъ да пренесе печатницата си въ гр. Русе, съ надежда, че тамъ ще намѣри по-добъръ — по-радостенъ приемъ. Но и тамъ великиятъ апостолъ-писателъ и борецъ срещна сѣщата чорбаджийска апатия, докато скоро смъртта му сѣхна по-нататъшнитѣ огорчения и разочарования. Изтощенъ отъ мизерия и прѣкомѣренъ трудъ, Любенъ Каравеловъ склони очи на 42-годишна възраст въ свободна България, безъ да бѣде оцененъ и възграденъ за своя трудъ и подвигъ въ живота на новото княжество.

Г-да народни представители! Приключвайки въпросите по външната политика, трѣбва да подчертая, че волята и настроенията на българския народ сѣ да остане България вѣнчъ отъ пожара. Българскиятъ народъ много добре познава ужаситѣ на войната, нейнитѣ страшни изпитания и жестоки последици. Ралото и мирътъ сѣ синоними. Войната посѣва полетата съ кости и пои земята съ човѣшка кръвъ. Нѣма по-мрачно зрелище отъ оная земя, надъ която е миналъ ураганътъ на войната. Житиятъ класъ радва око̀то, но той е безсиленъ подъ напора на конскитѣ копита на войната. Смъртъ и разорение шествуватъ отъ прагъ на прагъ,

ОТЪ КЪЩА ВЪ КЪЩА, И ПЛАЧЪТЪ НА ВДОВИЦАТА СЕ СЛИВА СЪ ДИВИЯ КРЪСЪКЪ НА ХИЩНИТЪ ВРАНИ.

Народните настроения и желания за запазване на мира сѣтъ правилно доловени отъ българския миролюбивъ владѣтелъ, който съ доказана държавническа прозорливостъ и осторожностъ продължава да води страната по опредѣления ѝ отъ сѣдбата исторически пътъ, като се надѣваме, че правителството ще продължава да полага всички усилия и старания, за да осигурява ценните блага на мира за българския народъ. Трѣбва остро да осѣдимъ домогванията и усилията на известни сѣрди и личности да раздво-
яватъ наново българския народъ на „фили“ и „фоби“ и съ това да янанасятъ удари и срещу единството на нашата външна политика — нѣщо много опасно за днешното време. България трѣбва да има само една външна политика, ръководена съ мъдрото преценяване на действителността и възможноститъ и всѣкога съ огледъ на защита на националнитъ ѝ права и добре разбранитъ ѝ държавни и народни интереси, както и на зачатитъ, които си е поставила за близко и далечно разрешение. Ние сме малки да правимъ голѣма европейска политика, но ние ще правимъ активна балканска политика и ние желаеме часъ по-скоро да се скѣсятъ разстоянията между балканскитъ народи, които сѣтъ раздѣлени, за да се затвърди и обезпечи трайниятъ миръ на Балканитъ, за който България толкова често и самоотвержено работи и служи.

София е станала сръбски център на прояви и деятельности за „филство“ и „фобство“, на който дълже ние скъпо платихме въ миналото. Нещо повече, отъ София идват много интриги и сплетни по международни въпроси и се правят внушения за влошени отношения между велики държави. Така, например, преди месец време въ София бѣ разпространено едно издание — „Работническо дѣло“, уж издание на Коминтерна, въ което Германия се обявява за „врагъ № 1“ на руската държавя, защото поставила преграда на международната революция. Оказа се, че това апокрифно издание е дѣло на заинтересувани сръби, които иматъ интересъ да видятъ развоени руси и германци, съ цель това „развоение“ да се пренесе и въ живота на българския народъ.

Ние сме най-напредъ българи, следъ това славяни и свързани по военна съдба съ Германия. Тия основни прояви и положения, не могат да не се отразятъ върху насокитъ на нашата външна политика на симпатии и надежди. Ние ако се намѣсимъ въ войната, ние че можемъ да окажемъ голѣмо влияние да осигуримъ победата на едната страна, или да ускоримъ окончателния погромъ на другата страна. Да внимаваме да не направимъ погрѣшенъ ходъ, който може много скѣпо да ни струва, съ огледъ на крайния резултатъ.

България се ползува със симпатиите на велики сили. Нейната твърда миролюбива политика, нейната политика на национална свобода намира общо признание. Величествени изгледи се откриват за бъдещето на българския народ, ако при преобразуванията, които се извършват във международните отношения, България трябва — вън от приятелството на силите от Осъта и на вълхновените гениални водачи на Европа и на света, Хитлер и Мусолини — да осигури и вѣрното сътрудничество и приятелство на толкова близкия ни Съветски съюз, съ който ни свързват голѣми национални и стопански интереси.

Г-да народни представители! Минаваме на вътрешната политика на България, като най-напред ще се спра на въпроса за народната стора. Въпреки всички вътрешни затруднения и негоди, българинът доказва, че е в пълна готовност да pazi независимостта и националната свобода на България.

Въпросът за народната отбрана и за българската войска трябва да стои въсхода въ центъра на националната ни енергия. Този въпрос не е само единъ технически и воененъ въпросъ, той е преди всичко голѣмъ националенъ, културенъ и обществено-социаленъ проблемъ.

Българската войска, гордост и упование на царя, народът и държавата, не представлява само една самозель, тя е преди всичко едно народно сръдище на всички морални и материални сили на българския народ. Държавата без здрава и силна войска нѣма никакво значение и стойност. Ние ще придобиемъ сила и значение само чрезъ могъществото на нашата войска, чрезъ силата на народната ни отбрана. Българскиятъ народъ е привързанъ къмъ земята, къмъ труда и отечеството си. Родната войска е неговъ плътъ и кръвъ. Живитъ творчески и материални сили на нацията трѣбва да взематъ най-активно участие въ дѣлото на народната отбрана, въ техническата, духовна подготовка на въоръженитъ сили на българския народъ. Тя национални и стопански сили сѣ най-много заинтересувани въ отбраната на отечеството. Народната отбрана въ България трѣбва да се опре върху милионната трудовъ ар-

мия, която подлежи държавата да организира стопански и социално, защото най-чистият и висок патриотизъм вирее най-плодоносно всред градините на народния труд и по лехите на българската земя, населявана от героични трудолюбиви селяни и работници, които я обработват и бранят с своя труд, живот и кръв. Бошинството от нашите войници излизат от недрата на творческите сили на нацията, които дават здравина и сила на родната войска и мощен тласък на народната отбрана. Дълбоки духовни връзки и материална спойка трябва да царят между народния труд и войската, между тия две вечни и неизменни сили, които пазят държавата. Всред тях трябва да има взаимно доверие и зачитане и най-добри отношения на справедливост и човъщина. Тук изисква и въпросът за нашето морално въоръжение. Сполучливата защита на народния труд е, която ще създаде и благоприятните културни, стопански, социални и морални условия, които да повдигнат народния дух, да възкресят духа на нацията, който се явява и най-мощният фактор в дълото на народната отбрана. Сплотен народ и организиран труд, това са двете основни предпоставки за една солидна народна отбрана.

Минавам в втория въпрос, както е сложен в тронното слово — за народното здраве.

Въ царското слово е подчертан един пасаж и за грижите за българското народно здраве, насочени към осигуряване на здравна помощ на селското население и безплатно лекуване на бедните.

Схващайки здравното дъло като национална ценност, ние одобряваме този важен пасаж от тронното слово. Само здрав народ ще има здрави идеи и сили, за да изгради своето благоденствие. Ние високо ценим това дълбоко съзнание, че здравето на народа е най-ценният наш национален капитал. Необходими са неуморни грижи за здравето на българските селяни — здравни грижи за селото, където е изворът на жизнената сила на нацията и гдето се творят големите ни стопански блага и материална култура на цял народ. Идеята за изграждането на здравни комитети по селата трябва да намбри най-бързо практическо приложение. Срещу народния бич — туберкулозата — срещу алкохолизма, срещу всички заразни болести, които се ширят по селата, е необходима здравна пропаганда и просвета. Въ всяко село трябва да се издирят и установят причините за изграждането и смъртността на селското население. Въ селата трябва да се построят селски бани.

Друга една твърде важна и не тъй скъпа санитарна форма за селата е обзавеждането на селски родилни домове, макар и с 2-3 легла, където майката селянка родилка да намбри първата медицинска помощ на селската акушерка.

Броят на акушерките по селата трябва да се увеличи, необходима е енергична борба срещу големата смъртност между селските деца. Много депутати сме констатирали, че бошинството от селските деца огиват в училище сутрин без закуска. Нашият другар г-н Рашко Атанасов има една голяма статистика по този въпрос. Имаме построени модерни и хубави училища, а вътре в тях се учат гладни селски деца. Това в никой случай не бива да продължава. Ние имаме нужда от здраво и нахранено селско поколение.

Необходимо е за българското село установяването на жива, творческа санитарна дейност. Здравеупазването на българското село няма да стане чрез американизиране на медицината, а чрез добро опознаване и изучаване на неговите стъпни нужди и условия на живота. Медицината, която по-рано била недостъпна за народа, специално за селото, днес трябва да стане истински народна и да има главното си предназначение — да подпомага народа и да го спасява от страдание, мизерия и изграждане. Чрез нова народна медицина нека българското село се издигне на най-голяма здравна висота, за да стане животът му по-свободен, по-честит и по-радостен.

Минавам в въпроса за българските държавни финанси.

Въ тронното слово се говори и за държавните финанси, които се държат уравновесени, здрави и въ пълна хармония с провежданата стабилна финансова, кредитна и парична политика. Това е вярно. И ние сме длъжни да отладем от трибуната на Народното събрание нашата признателност и почит към подвига и дълото на сегашния български финансов министър, г-н Добри Божилов (Ржкоплъскания), който с деноншни усилия работи и твори, шото страната да се радва на един реален, уравновесен и унифициран бюджет чрез установената от него успешна политика на ликвидация с бюджетните де-

фицити. Нашите държавни финанси са заздрави. Провежданата кредитна и парична политика е добра. Нашата национална монета се здраво пази. Ние ще подкрепим усилията на финансовия министър, насочени към унифициране и опростяване на данъчната система и вънасяне на по-голяма социална справедливост въ понасянето на данъчните тежести, като се има предвид, че населението твърде мъчно понася своите данъчни тежести, и че за нови облагания и увеличаване на данъците и дума не може да става. Ние ще одобрим едно рационализиране, модернизирание на финансовата администрация. Привърженици сме на една политика за монетната стабилност, за установяването на необходимата сигурност и за запазване и засилване спестовността, както и за закрилата на кредита въ страната и за правилното вземане на данъците.

Г-да! Тук между скоби ще изнеса един факт. Тук се говори за масонство. Аз няма да говоря. Обаче въ Плевен бях свидетел на разглеждането на архивата, която се заложи от плевенската масонска ложа. Там така са разпределени местата и функциите на ръководителите на тази ложа, че е казано: ти ще станеш областен данъчен началник, ти ще станеш председател на лъкарското съсловие, ти ще станеш председател на адвокатското съсловие, ти ще влезеш въ индустрията, ти ще влезеш въ търговското съсловие и т. н. И когато преглеждаме списъка, виждаме вътре най-богатите хора на града, и масони и ротарианци, и ние ги виждаме въ най-нищожно облагане. И аз моля уважаемия г-н министър на финансите да анкетира този случай и да установи всички членове на масонската ложа въ Плевен — лъкари, които имат клиники, търговци и индустриалци, които членуват въ масонската ложа и Ротари клуб — с какъв данък са облажени, за да се види истинската роля и предназначение на масонските ложи, така както ние сме ги хванали въ провинцията.

Нъкой от народните представители: Кажете нъщо за областния данъчен началник въ Плевен.

Петър Думанов: Областният данъчен началник въ Плевен е член въ ръководното тло на масонската ложа и за заслуга е провъзгласен въ III степен, като магистър.

Много зорко всички трябва да бдим за запазването на икономическата независимост на България. Житото на България не бива да се изнася. Нашата финансова и стопанска политика трябва съ голяма вънина и пръзорливост да следи и да се нагажда на постоянно измъняващите се световни, стопански и девизни комплицирани положения, особено въ страните, с които сме въ по-тесни икономически отношения, като винаги се държи сметка за нашата действителност, за нашите възможности и за нашите условия. Ние ще одобряваме всяка една финансова политика, насочена за издигане икономическата мощ на народа, която да даде материално благоденствие на всички стопански слоеве, най-вече на производителните народни слоеве; ще подкрепяме една политика на заздравяване и на стабилност на националната монета, на активен търговски баланс, на реформиран и дисциплинарно организиран девизен режим, поставен напълно въ услуга на народното стопанство, за засилване и разширение на търговските спогодби с другите държави, на намаляване лихвата, на заздравяване на кредита и неговото разширение за достъп до всички слоеве на българския народ. Такава държавна финансова политика ние всекога ще подкрепяме.

Г-да! Ще кажа нъколко думи и за българското земедълие.

Държавният глава прокламира въ миналото тронно слово, че земедълието е гръбнакът на народното стопанство. Днес България има най-голяма нужда от установяване на един курс на истинска земедълка политика. Дано сме щастливи въ скоро време да видим България обединена, за да видим един кредит от 2 милиарда лева предвиден въ бъдещия бюджет на държавата, предназначен за българското земедълие. Земедълко-стопанската проблема е преди всичко агрикултурна и социално икономическа. Ние уважаваме разбиранята на управлението от последните години към защита дълото на земедълко-стопанска България, които са ясни и категорични; те са покрити съ една ударна и практическа дейност въ полза и закрила на българското село и на земедълещо-стопаниите. Днес съдбата на отечеството е неразривно свързана съ съдбата на селска, земедълка България. Бъдещето на страната се крие и ще се крепи въ напредъка на земедълието и въ заздравяване на селото, както е казано въ тронното слово.

Уважаемият министър на земеделието г-н Багрянов от това място на два пъти ни описа картината на българското земеделие като нерадостна. Ние уважаваме подадения от него повик за разрешение на мъжната проблема за глада за земя. И аз си спомням неговия тревожен вик: „Ние ще загинем, ако не намерим по-голяма организация на нашето стопанство“, подчертавайки, че България е земеделска страна без земеделци и че, ако ние не увеличим националния си доход, рискуваме да уморим със глад и без-това претовареното от данъци селско население и да загинем. Разпокъсаността на земеделските стопанства и гладът за земя души българското село, което е залъго с една безработица — установено е, че 1200 земеделски стопани нямат работа и място в земеделския стопански живот — вън от икономическият труд и от моралното обезвряване. Професионално силите на българското село не са организирани сполучливо. Липсва организационна стабилност, професионално осъзнаване и стопанско действие на селските професионални организации — задругите.

Бях свидетел на едно околийско събрание в Плевен, на което присъстваха и нашите другари от Парламента г-н Атанас Цвѣтковъ и г-н Петко Кършевъ, където се установи, че само 1/5 от българските селяни, подлежащи на организиране, са организирани и че две години откакто са учредени тия задруги, в селата не е станал нито агитатор, нито организатор, и че, въобще, главният секретар на земеделските задруги не е имал честта да посети българското село, за да види какъв е пулсът, каква е психологията, какво е разположението на силите, какъв е халът му. Въобще връзка между ръководството на задругите и българското село не съществува. И в селата вече се подиграват с тия задруги, като викат: „Тя е за другите, а не за нас!“

Ние вземахме около 8 милиона декара работна земя с присъединяването на Южна Добруджа, изключително земеделска област. Там има земеделски стопанства с по 30 000, с по 20 000, с по 10 000 декари земя — явления каквито в стара България не се забелязват. Ето една добра област за отчасти разрешение на въпроса за глада за земя. Необходимо е прокарането на бързи и радикални мерки за правилното разпредѣление на земята. В Южна Добруджа не бива да се търпи румънското чокояство. Освобождението на Добруджа трѣбва да бѣде свързано с освобождението и на селянството чрез сполучливото разрешение на аграрния въпрос, за да почувствуват добруджанските селяни силата на своето отечество и на своята земя.

Г-да! Скъпотията и спекулатата душат нашето селско стопанство. Въпросите, които възбуждат българското село, икономически, социални и агрикултурни, днес са преобърнати в морални, психологични проблеми и внасят елемент на болна психика в живота на българското село.

Г-да! Приключвам с следните думи върху вътрешното положение на страната. То не е добро. Затруднен е българският живот. Мъчно се живѣе. Вътрешното положение на страната продължава да се движи под знака на една грубо нарушена национална, гражданска, стопанска и социална дисциплина, при липсата на утвърдено народно единство и здравъ социален мир, при шестване на едно обезвряване на народа, граничащо с отчаяние. Тия факти и прояви не бива повече да се прикриват и не може повече да се лъже обществеността, защото отговорностите са тежки за всички ни, ако прикриваме истините. Бездна съществува между народ и управление. И ние, народните представители, които сме готови да се стопим, да изгорим за една творческа, волева, ентузиазизирана изпълнителна власт, сме застрашени, защото и нашият, макар и малък обществен капитал, се яде вече. И ние сме загрижени за бъдещето на този народ, който не бива повече да стои в процес на израждане, на изгладняване, на прогресивно осиромашаване, на морално обезвряване, на липса на общ ръководещ идеал.

България стои нѣма, безволна и безпомощна предъ голѣмия исторически факт, че свѣтътъ, Европа, се преустройват. Издигат се нови системи на производство и размѣна, на подобрене трудовите условия на живот, на истинска социална правда, на възбуждане на националния дух! Навсѣкѣде стопанските и социални форми се промѣнят. Навсѣкѣде личностите и индивидите се подчиняват на национални и държавни интереси, в услуга на обществени и социални идеали. Навсѣкѣде виждаме начало на държавите и народите творчески, волеви, енергични, въодушевени ръководители — навсѣкѣде, освен в България, която стои в застой, в мъртвило, в безпомощност в вътрешната си политика и чието управ-

ление се характеризира от единъ бившъ министър с фразата — безсилието на отговорния министър и все-силното на неотговорния чиновник, бюрократъ. Въ стопанството имаме дезорганизация и хаосъ, народътъ стои в черно безвѣрие, а държавата ни — вътрешно дълбоко разложена.

Г-да народни представители! При разискванията по закон за защита на нацията се изнесе и другъ позоренъ факт, че държавната машина е прогнила и от разложителния бацитъ на една чужда секта и от действието на единъ спекулативенъ борсовъ капитал, съ зловредното влияние и действие на които бацити се доубива народната енергия и въра, защото са замѣглени и най-чистите подбуждения, най-свѣтли народни стремежи и идеали, и защото псевдопатриотичниятъ подвигъ на тия чужди влияния означава пълненъ нравственъ и духовенъ упадѣкъ и цѣлъ погромъ за българския народъ. Държавата чакъ по-скоро трѣбва да се очисти отъ проказата, която тѣзи елементи и бюрократическиятъ неджгъ внасятъ в нея. Вънъ отъ държавния животъ, всички бюрократизирани вкаменелости, заедно съ борсовия експлоататорски чуждъ капиталъ най-безпошадно експлоатиратъ и разлагатъ живота на българина. Въ тази злочеста страна нѣщата трѣбва да се изправятъ. Безъ единъ революционенъ завои въ изкореняването на всички злини и неджзи в държавата българскиятъ животъ ще продължава да се движи, може би, бавно, но сигурно по надолѣще, къмъ пропасти.

Г-да народни представители. Приключвамъ. Ние сме защитници и крепители на онази политика, която гони да има за основа националистическото чувство, оная, която въ своята програма и своята деятельность да има преди всичко интересите на народността. Тия интереси не се съдържатъ само въ границите на царството, а се простиратъ по всичките земи, по които звучи българската родна речъ и където живѣятъ заветите на българското племе.

Въ тази политика и програма традицията на възбуждането трѣбва да влѣзе като нейна основа. Подъ тази традиция трѣбва да се разбира българскиятъ навикъ — да чувствуваме националните въпроси тъй, както са ги чувствували великите ни прадеди, които пробудиха българския народъ и го поведоха на борба за неговата независимост. Политическото тълкуване на тази традиция е, че България има задачи и вънъ отъ царството по всички земи, по които е прѣстнато българското племе. По отношение на управлението тази традиция значи, че българскиятъ царъ и българските правителства трѣбва да подчиняватъ всички останали интереси на България на върховния интерес на цѣлкупния български народъ.

Като държава, която се е борила за своята независимост и национално обединение, България е имала неприятел въ миналото, има ги и сега. Като държава, която има да постига национални задачи, тя ще има съперници въ бъдещето, има ги и сега. Това ни създава едно деликатно положение на Балканския полуостровъ, където се преплитатъ и много чужди интереси. Ние желаемъ България да бѣде въ отлични отношения съ всички велики сили и въ дружба и съ всичките ѝ съседи. България нѣма предвѣта вражда спрямо никоя чужда държава. Ние нѣмаме шовинистически поплъзновения спрямо никой нашъ съседъ. Българинътъ оре, копае, жѣне, злоба го не хваща. Но, като не желаемъ да посѣгаме върху чуждото, ние искаме и нашето да бѣде неприкосновено за другите. За спогодби ние винаги сме готови. Който иска да бѣде въ съюзъ съ насъ, нека признае нашите придобити исторически права и законни искания, и България ще бѣде най-върната съюзница. Това трѣбва да бѣде откровението на нашата външна политика. Защото тази политика трѣбва да почива морално на нашите естествени и исторически права като народъ; но фактически тя трѣбва да се крепи върху военната мощъ на България. И заради това българската въиска е най-висшето благо за българския народъ.

Задава се въпросъ — къде е България и къде е нейното място въ сегашните международни борби?

България воюва дълги години за обезпечение на своето развитие въ естествения и национални граници на нашия народъ. България днесъ не е тъй неизвестна, както бѣ въ миналото. Онѣзи, които знаятъ нашите борби, трѣбваше въ миналото да се замислятъ твърде сериозно, когато се опитаха да наложатъ на страната ни условията на тихата и бавна смъртъ. Но историята доказва, че народите не умираатъ. За човѣшко измѣрение на времето, тѣ са продълговити отъ смѣтките на користъта и отмъщението. Колкото и да сме малка страна, ние се запазиме презъ 15 вѣка, следъ като преминахме ужаса на всички опустошения.

Въ сътрудничеството си съ външния свѣтъ ние ще бѣдемъ тамъ, гдето за прѣвъ пътъ се роди социалното пре-

устройство, което ще убие завинаги империализма и алчността на бившите победители. Интересът на народа и събитията ни диктуват да преминем към нова форма на управление и стопанство — това е формата на защита на националната цялост, на ума и тържеството на труда.

За България се открива нова политическа школа, която тя ще понесе с усърхъ и безъ сътресения. Революцията на Европа ще ни научат на много нѣща; най-важното, което ще разберемъ, е запазване на нашето, защита на отечеството, защита на националните ни интереси, защото безъ това, безъ тая естествена основа на нашия народъ, не е възможенъ никакъвъ нашъ успѣхъ и напредѣкъ, не сж възможни и онѣя блага, които сближаватъ и побирагиваватъ народитѣ.

Издигнала всичката своя сила всрѣдъ националните си граници, България ще стане, следъ своето скорошно национално обединение, най-вѣрния стражъ и сигуренъ елементъ на мира не само на Балканитѣ, но и на цѣла Европа. Пътятъ презъ Югоизточна Европа ще бѣде пазенъ само отъ насъ. Въ бѣдещитѣ конференции гласътъ на България трѣбва да бѣде чутъ и езикътъ ѝ добре разбранъ, защото по Балканскитѣ въпроси, които си оставатъ най-мѣжнитѣ и най-опаснитѣ за трайността на бѣдещия миръ, нашето отечество може и трѣбва да говори съ компетентностъ и сигурностъ.

Ние се намираме предъ велики събития и същевременно предъ тежки изпитания. Голѣмитѣ събития, които хлопатъ по вратитѣ ни, трѣбва да посрещнемъ съ нови методи и нови системи, такива каквито ни сж подсказани отъ силата на живота. България не може да върви по старитѣ пѣтища. Взре се всички какво става по свѣта и въ Европа — всички държави се нагаждатъ на идентъ на новото време и на нуждитъ на народитѣ си. Всички се приготвяватъ да посрещнатъ изгрѣва на новия свѣтъ и на новия общественъ редъ. За нашия новъ пътъ най-напредъ е необходимо закрилата и сплотяването на творческитѣ производителни и духовни сили на нацията, необходимо е обезпечаване съществуването ѝ за утрешния денъ. За този утрешенъ и свѣтъл български националенъ денъ се изисква народътъ да бѣде обединенъ, социално сцепленъ и икономически силенъ.

Г-да народни представители! Вънъ отъ другитѣ социални цели и грижи на държавата, време е и въ България, въ защита и подкрепа на беднитѣ и гладнитѣ, да обявимъ седмица на националната солидарностъ, който денъ да бѣде не само единъ общъ националенъ празникъ за българскитѣ бедни и безработнитѣ, но и една пълна мобилизация на общественитѣ и стопански сили, единъ народенъ празникъ на обществената взаимопомощъ и солидарностъ, за да победимъ глада и мизерията. Никой въ България не трѣбва да гладува или студува — всички трѣбва да бѣдатъ нахранени, облѣчени и натоплени. Това трѣбва да бѣде паролата на подобна акция на националната солидарностъ. Това трѣбва да бѣде и лозунгътъ на една борба, подета отъ правителство и Парламентъ.

Съвременната държава издига за своя върховна задача култа къмъ нацията. Мѣродавни сж въ държавното управление интереситѣ на нацията, по силата на което народитѣ си остава източникъ на всѣка държавна сила и основна грижа за всѣка властъ. Въ случая нацията представлява единъ синтезъ на миналото съ бѣдещето, на народностнитѣ интереси съ идеята за държавното върховенство и сила. Култътъ къмъ нацията трѣбва да стане идеалъ не само за младитѣ поколения, но и лозунгъ за нашитѣ творчески дни.

Много настойчиво въ тронното слово се говори за политиката на единение. Националното единство повече отъ всѣки другъ пътъ сега е най-много необходимо на България. Утвърдяването на народното сцепление има много голѣмо значение. Докато други народи въ миналото сж били подъ закрилата на свои покровители велики сили, ние българитѣ въ повечето случаи бѣхме изоставени сами на себе си. Често ние бѣхме изолирани и обкрѣжавани само отъ противници. Нека не се забравя, че въ днешнитѣ сждбоносни времена, които преживяваме, сигурността и независимостта на държавата ни, спасението и обединението на народни ни ще дойде само по пътя, който ни препорѣчва Царътъ — утвърдяване политиката на национално единение. Само при сплотенъ и единенъ народъ ние можемъ да създадемъ могъща държава. А само мощна държава може да осигури независимостта, достоинството, свободата и културния напредѣкъ на народа ни.

Г-да народни представители! Именитиятъ български философъ и писателъ Стоянъ Михайловски бѣ казалъ: „Най-хубавиятъ храмъ, който бихме могли да изградимъ и издигнемъ — това е обществото да бѣде добре организирано. Нека властницитѣ и общественицитѣ да помнятъ това: историята ще бѣде снизходителна къмъ тѣхъ, ако тѣ бѣдатъ строги къмъ себе си. Заслужава доброденствие

онзи, който въ обществената солидарностъ вижда преди всичко потрѣба отъ лично самопожертвуване“. Защото само онзи управникъ, който може да се нагажда съ огледъ на нуждитѣ на народа, той може и най-сполучливо да улови и бѣдещето му. Ако при новото щастливо положение, при което е поставена България, ние се проникнемъ отъ убеждението, че трѣбва правилно да се разпредѣлятъ между българитѣ националнитѣ блага, ако осигуримъ прехраната и съществуването на българския народъ, ако зачетемъ достойно труда и производството на българскитѣ селяни, ако подобримъ трудовитѣ условия на животъ и работа на милионъ и половина стопанска армия на работницитѣ, селянитѣ и занаятчиитѣ, на всички стопански деятели, кѣто даватъ сили и здравина на държавата, ако сжсимъ разстоянията между капитала и труда и направимъ отъ работника и работодателя истински и равноценни фактори въ производството, ако гарантираме достойни цени на земедѣлскитѣ произведения, които да отговарятъ на индѣкса на посѣлването на живота, ако създадемъ едно ново възродено професионално движение, истинска организация на българския народенъ трудъ, ако премахнемъ бюрократизма въ управлението, ако премахнемъ спекулата и ограничимъ скѣпотията, ако удвоимъ и утроимъ националното производство, ако изкоренимъ окончателно партизанщината и влиянието на известни секти въ вътрешния ни животъ, ако създадемъ патосъ и ентузиазъмъ въ управлението, ако възкресимъ духа на нацията и възстановимъ нарушената национална, гражданска и социална дисциплина на народа, може въ всѣки български домъ да настѣпн радостъ и довольство, и ние смѣло да крачимъ напредъ.

И най-после, ако дадемъ доказателства на народна сплотеностъ и мѣдростъ, никой не може да се съмнява, че за България настѣпватъ честити дни. Издигайки като върховенъ дългъ лозунга за сплотяване на всички българѣ около знамето на България, нека уловимъ бѣдещето съ собственитѣ си рѣце. Предстоятъ ни две нѣща: или да бѣдемъ обединени и независими, за да можемъ сами да се наѣдваме на собственитѣ си сили като народъ, или да бѣдемъ дезорганизиранѣ и разложени вътрешно, да кретае въ обществено безсилие и национално безпомощи да чакаме другъ нѣкой да ни урежда нашитѣ собствени работи. Ние решително заставаме задъ първата позиция — да бѣдемъ сплотени, дисциплинирани и организирани мощно. Бойкостъ, дисциплина, организация, жилавостъ, истинска социална правда, надежда и вѣра въ свѣлото бѣдеще — ето кое трѣбва да ни въодушевява и сплотява. И ако тукъ, въ тая зала, и тамъ, въ изпълнителната властъ, констатираме и най-малкото отклонение отъ великата мѣдростъ, която стои като пѣтеводителъ и надъ българския Парламентъ — „Съединението прави силата“, трѣбва да сжжемъ и накажемъ това отклонение.

Предъ бѣдещия международенъ и общественъ ареопагъ, който нѣма да се ръководи отъ страсти и вражди, отъ егоистични интереси, нека ние, българитѣ, бѣдемъ готови и годни да се представимъ предъ тоя сѣдъ на свѣтовната обществена свѣстъ съ възстановени национални права и ние всички да доживѣемъ частъ по-скоро пълното реализиране на всички културно-исторически цели на честния, трудолюбивия и храбъръ български народъ, и да се провикнемъ, при изгрѣва на новия слънчевъ националенъ денъ, съ възгласа: Да живѣе възродена, обединена и могъща България, която да пресъздаде като най-гиздавата и плодородна градина на Балканитѣ. (Ржкоплѣскания)

Председателъ Никола Логофетовъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Никола Мушановъ.

Никола Мушановъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Разисква се отговорътъ на царското слово. И азъ си спомнямъ, при каква тържественостъ и съ какво внимание и интересъ народното представителство изслушваше царското слово, и народътъ чакаше да чуе дебатитѣ по неговия отговоръ. Въ моментитѣ, въ които живѣемъ, дължността на Народното събрание е да даде да се почувствува отъ цѣлия народъ, че живѣемъ въ много трагични и жестоки дни; да се почувствува, че народното представителство, законодателната властъ, на която народътъ е възложилъ държавна мисия, въ тия моменти е въ състояние да го утеши, но и да го накара да се раздвижи предъ историческитѣ дни, въ които живѣемъ. Това е назначението на тронната речъ и на отговора. Тронното слово е и единствениятъ случай, когато Държавниятъ глава иде въ съприкосновение съ народното представителство. Макаръ то да е приподписано отъ министритѣ и е подъ тѣхна отговорностъ държавенъ актъ, все пакъ Държавниятъ глава по нашата конституция само по този пътъ може да влѣзе въ съприкосновение съ Парламента.

Става вече банално, но по силата на обстоятелствата, тази година ние вече имаме три тронни речи. Първата, при първата сесия през м. март т. г. След това станаха събития, каквото бѣше присѣдиняването на Южна Добруджа, и по него въпросъ станаха пакъ разисквания и по вътрешната и външната политика. Ето сега вече за трети пътъ иде да се занимаваме съ голѣмѣтъ въпроси отъ външната политика, отъ финансовата политика, отъ вътрешната политика, въобще съ състоянието на държавата въ политично и стопанско отношение.

Г-да народни представители! Никога — и нека се запомнятъ думитѣ ми — никога въ нашата политическа история не е ставалъ по-крупенъ и бележитъ фактъ отъ този, който стана преди два дни: срещата на нашия Държавенъ глава съ главата на германския Райхъ. Всичко, което виждаме, срещитѣ, които ставатъ между представителите на разни държави, бързината на отиването и на връщането на нашия Държавенъ глава, сериозността на въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ — всичко това подсказва, че въ тия дни се решаватъ исторически съдбини на Европа, може би се решаватъ и тия на България.

Г-да народни представители! Азъ мислѣхъ, че въ сегашнитѣ дни, преди да излѣземъ на трибуната да говоримъ, правителството дължеше да ни съобщи за срещата на Държавния глава съ Фюрера, среща, която стана следъ произнасянето на тронната речъ и следъ заседанията на комисията по отговора на тронната речъ. Г-да! Разбирамъ, че тия въпроси не сѣ такива, по които може явно да се спори, но не сѣ такива, които трѣбва да отбѣгваме да засегнемъ. Никой не би желалъ да прави пакостъ. Въ тия дни не трѣбва да казваме думи безъ съдържание. Ние всички трѣбва да обединимъ мисълта си, морала си и дълото си, за да можемъ действително да излѣземъ щастливи отъ иднитѣ дни, които носятъ съ себе си много голѣми неизвестности и изненади.

Но ние сме въ особено положение. Ето на, по този въпросъ, който стрѣща сърцата на цѣлия народъ, ние не знаемъ нищо. Азъ не съмъ въ състояние да говоря по тия въпроси. Азъ не правя външна политика, за да ви чета извадки отъ мненията на не знамъ кои държавници и да ви възпроизвеждамъ историята отпреди 5-10 години. Азъ мога да кажа мнението си по известни факти, които зная, или да премълча по онѣзи, които смѣтамъ, че сѣ пакостни за страната. Азъ не зная. Нека сѣ по-щастливи други, които знаятъ. Нека единъ пътъ, като е за щастieto на България, само тѣ да знаятъ.

Г-да народни представители! Направихъ този кратъкъ уводъ. Мене ми се чини, че всички бележки и критики, които бихме могли да направимъ по отговора на тронното слово, бледнятъ предъ въпроса, който повдигамъ. Той покрива всички други. Ще чакаме гласитѣ ли съ своя кръстъкъ да стреснатъ народа и управлението въ тѣзи дни, както нѣкога стреснаха нѣкои, за да спасятъ Римъ?

Г-да! Въ първата частъ на тронната речъ се говори за едно щастливо събитие — присѣдиняването на Южна Добруджа. Цѣлата частъ отъ този пасажъ е добре наредена. Тамъ собствено се повтарятъ всички онѣзи чувства, които, както народътъ, така и народното представителство проявиха, повтаря се благодарността, която ние питаемъ къмъ великиятъ държави и тѣхнитѣ голѣми водачи, които ни помогнаха да реализираме една права българска кауза. Похвалихме се тогава, че много добре е станало, че ние започнахме прѣки преговори съ една съседна намъ държава, които се завършиха съ единъ относително добъръ край. Всичко това добре. Изразътъ, който се употребява сега въ отговора на тронната речъ, е повторение — нека да кажа, не отъ вреда — на ония чувства, на ония манифестации, които навремето се проявиха.

Но, г-да народни представители, азъ и сега ще си позволя да направя онѣзи резерви, които навремето направихъ пакъ тѣй бѣло при второто четене, ако се не лъжа, на бюджета. Българската външна политика е била винаги: поддържане на миролюбиви, дружелюбни и най-добри и приятелски отношения съ съседитѣ. Ние винаги откровенно сме говорили, че сме онеправданъ народъ и че чакаме моментитѣ, когато ще се положи голѣмиятъ въпросъ за тържеството на правдата, за да можемъ да уредимъ всички наши спорове. Това не е било скрито за никого, най-малко е било скрито и за нашитѣ съседи. И заради туй често пъти азъ възразявамъ куражно предъ всички тѣхъ: защо се тревожатъ въ днешнитѣ дни, защо нѣкакъ имъ се зловиди, че е дошелъ денътъ, който ние чакаме, за тържеството на правдата? Тѣ не сѣ изненадани, тѣ го знаеха. Дойде денътъ да уредимъ дружелюбно и приятелски отношенията ни съ съседната намъ държава Румъния. Тая съседна държава трѣбваше да се покаже готова да възприеме такива условия за нашитѣ отношения,

които действително биха дали най-солидната гаранция за едни истински и приятелски отношения.

Е добре, г-да народни представители, въпросътъ за Северна Добруджа е въпросъ свършенъ. Азъ казахъ, че се направи една историческа грѣшка. Дали азъ съмъ правъ или сѣ прави другитѣ, бъдещето ще покаже, но азъ казахъ, че ние ще срещнемъ много сериозни затруднения при разрешаването на въпроса за изселването на българитѣ отъ този край. И действително, трудноститѣ сѣ голѣми, много по-голѣми, отколкото се предполагаше. Ако този въпросъ би билъ другояче разрешенъ, може би нѣмаше да имаме тѣзи прѣчки, но свършено е. Азъ казахъ, че за мене е непонятно, какъ ще можемъ да разрешимъ този проблемъ въ срока отъ три месеца, предвиденъ по съглашението отъ Крайова.

Азъ само надникнахъ въ едно кюше на Добруджа, минахъ само въ Тутраканска околия, за да мога да имамъ за себе си впечатление за това, какви мѣстности ще срещне населението, което подлежи на изселване. И нека да ви кажа, че има обстоятелства, които ме навеждатъ на мисълта, че ние не сме познавали въпроситѣ, които имаме да разрешаваме. Нека уважаемиятъ г-нъ министъръ Божилковъ да не ми се сърди — може и той да е билъ добросъвестенъ — ако кажа, че ония негови 10 000 здрави сгради, които той оценяваше по 50 000 л. едната, на обща стойностъ 500 000 000 л., колкото е цѣлото обезщетение, ги нѣма. Г-нъ инж. Василевъ, министърътъ на благоустройството, е тукъ, за да си спомни статистиката, която ни даде: 8 500 здрави къщи, 2 700 полуобитаеми, а всички останали необитаеми. Нека да не говоримъ за мелиорации, за каквито ни се приказваше, защото никакви ги нѣма. Азъ познавамъ Тутраканъ отпреди 30 години. Като отидохъ сега, единствената новостъ, която видѣхъ тамъ, бѣха 200 м. паважъ на кея; оттамъ нататъкъ Тутраканъ си е Тутраканъ, който зная отпреди 30 години. Ами шосетата? На автомобилата, съ които ходихъ, се счупи колелото отъ лошия пътъ. И за пътя къмъ Силистра ми се каза, че отъ Тутраканъ 15 км. нататъкъ не може да се мине. Нѣкои отъ васъ сѣ ходили, ходили сѣ и нѣкои отъ г-да министритѣ; знаете, че това, което се разправяше за нѣкакви мелиорации, създадени въ този край, не е истина. Има въ Силистра нѣкои по-нови сгради, обаче пѣтищата, за които се мислѣше, че сѣ кой знае какви, не сѣ никакви пѣтища.

Сирко Станчевъ: Аутостради!

Никола Мушановъ: Оставете! Да не говоримъ за това. Най-после въпросътъ е разрешенъ при това положение. Да се върна къмъ изселницитѣ. Тѣзи нещастници, които трѣбва да се преселятъ, и то зимно време, ние не сме можемъ да ги настанимъ, защото, поне споредъ това, което азъ видѣхъ, нѣма къщи, където да може да се настани цѣло семейство, нѣма възможностъ да се хранятъ хората, нѣма храна за добитъка, нѣма гориво, нито топливо. Нама при нашето желание за бъдещи приятелски отношения съ Румъния, когато спогодбата въ Крайова се сключи не чрезъ насилие или като последиствие на една война, а по взаимно съгласие на дветѣ държави, които искатъ да си уредятъ за въ бъдеще мирни и приятелски отношения, има непреодолими причини, за да не може да се продължи този срокъ за преселването на българитѣ отъ Северна Добруджа или въобще да се намѣрятъ начини, по които този въпросъ може да бѣде разрешенъ?

Азъ нѣма да се спирамъ на детайлноститѣ — защото нѣма да имамъ време за другитѣ въпроси, които искамъ да засегна — върху всички тѣзи недружелюбни не, но вражески обноси, които иматъ румѣнскитѣ власти спрямо българитѣ, които напускатъ страната имъ. Азъ бѣхъ поразенъ, когато въ едно писмо отъ Силистра прочетохъ, че на тия български сѣ вадени и златнитѣ коронки, когато сѣ минавали румѣнска граница.

Таско Стоилковъ: Вѣрно е това.

Никола Мушановъ: Нима това сѣ условията за бъдещи приятелски отношения съ тая съседна държава? Силистра е единъ кокетенъ градъ на Дунава. Нима е възможно да останатъ къщи отъ града въ румѣнска територия? Нима нашето желание при сключването на съглашението въ Крайова бѣше да унищожимъ този градъ? Ако искамъ да си създадемъ приятелски отношение съ Румъния, не можемъ ли да не поискаме отъ румѣнското правителство да се поправи тая неправда? Сега водопроводътъ на Силистра ще бѣде въ чужда територия, и ние ще се утешаваме съ това, че нѣкой цѣлъ да отива да го наблюдава всѣки денъ. Ами че единъ градъ — това е единъ организъмъ, това е

единъ животъ. Искате да убие единъ градъ? Тогава защо ни сѣ тѣзи приятелски отношения и жертвитѣ, които се правятъ, щомъ по миренъ начинъ ще убиемъ животъ на единъ градъ и ще създадемъ лоши условия за нашитѣ поданици? Мене ми се чини, че правителството може — и вървамъ, че всички ще го подкрепимъ — да повдигне въпросъ за изправянето на тая неправда, и да го повдигне ясно, да го повдигне куражно, съ огледъ именно на бѣдшето ни прителство.

Нѣма да говоря подробно и по въпроса за земитѣ. Азъ казахъ: за добружанеца разрешението на добруджански въпросъ се състои най-напредъ въ връщането на неговитѣ ограбени земи. Тѣзи заявления, които вие получавате отъ три седмици насамъ, говорятъ, че азъ съмъ билъ правъ и съмъ разбралъ въ що се състои действително радостта на българина-добруджанецъ, който иде въ родната земя. Въ Румъния имаше една политика много противобългарска. Това бѣше злополучната политика на бившитѣ румънски кабинети, които искаха да изпудятъ българското население, за да денационализиратъ този край и да го направятъ румънски. Ако е тъй, ние ли трѣбва да плащаме разсокиитѣ на една такава антибългарска политика? Ние не завоюваме, ние искаме да ни се върнатъ едни земи, които сѣ наши. Какъ да си вземе туй население земитѣ? Хората казватъ: „Взеха ни земята по насилнически начинъ, взеха ни имотитѣ, взеха ни нивитѣ, къщитѣ, оцѣниха ги по 2.000 левъ хектарътъ или около 100 лева декарътъ. Земитѣ и къщитѣ ни сѣ тамъ“. Преселници отъ Кубратско казватъ: „Ние искаме да отидемъ да си ги вземемъ, тѣ сѣ наши“. Нѣма да ги взематъ, защото всички е държавно. Но тѣзи въпроси се повдигатъ, ще има да се повдигатъ и още много други въпроси. Разправяха ми за г-на министра на земеѣлието, който е билъ изъ Южна Добруджа и е видѣлъ мѣжнотинитѣ при разораването и настаняването. Българската държава дава и ще трѣбва да дава, за да може отчасти да облекчи положението на тѣзи наши нещастни братя.

Искамъ, г-да народни представители, да завърша. Този въпросъ е свършенъ тъй или иначе, обаче, макаръ да е свършенъ, може да се направи нѣщо, за да се отстранятъ всички прѣчки и неудобства или неправни работи, които сѣ могли да се извършатъ.

Смѣтамъ, че това — туй казахъ и въ комисията — би трѣбвало да бѣде даже единъ пасажъ отъ тронната речъ. Азъ разбирамъ що значи отговоръ на тронна речъ и дали има пакостъ или не да се вмъкне въ него единъ или другъ пасажъ. Но съмъ дълбоко убеденъ, че ако имаше такъвъ пасажъ въ тронната речъ, именно за отношенията ни съ румънитѣ, нѣмаше да накръпимъ съ нищо отношенията ни съ тая наша съседка. Азъ бихъ казалъ дори, че това щѣше да покаже, че народното представителство е единно по тия въпроси и че нѣма между него две мнения. Но може би, понеже е въпросъ на външната политика, вие сте смѣтали, че не трѣбва да се поставя такъвъ пасажъ. Азъ държехъ, като българинъ да изрази негодуванието си за това, което става и да кажа пожеланието си за правилното разрешение на този въпросъ.

Г-да народни представители! Много въпроси заѣга тронното слово. И да ви призная, започвамъ да се убеждавамъ отъ другата практика, която имамъ, че животътъ толкова вече се е усложнилъ, че въ една речъ при дебатитѣ по отговора на тронното слово не могатъ да се засегнатъ всички въпроси, както иска и конституцията. Ние имаме общи дебати по бюджета, въ които би трѣбвало да се разискватъ финансовитѣ и стопански въпроси, ако човѣкъ иска да даде закръглено мнение по тѣхъ. Да се засегнатъ, обаче, при дебатитѣ по отговора на тронното слово всички въпроси, стопански и политически, които интересуватъ страната въ единъ часъ време, ще признаете, че е невъзможно, ако се желае по всички въпроси да се говори сериозно. Поради това, тѣ трѣбва да бѣдатъ засегнати само въ общи черти, както ще направя и азъ въ кѣсото време, съ което разполагамъ.

„Политиката на единение, законностъ и отзивчивостъ къмъ нуждитѣ на народа е една отъ основнитѣ задачи на управлението“ — пасажъ отъ тронната речъ, префразирани и въ отговора на тронната речъ. Г-да народни представители! Задачитѣ на управлението трѣбва да сѣ такива — по това нѣма да има споръ между насъ. Но едно е пожелание, а друго е решение. Когато се постави известна задача, то не значи, че се и разрешава. Разрешението на една задача не е самото ѣ поставяне. Тя трѣбва да се разреши практически. А практическитѣ резултати — това е политика. Добре, азъ не смѣтамъ, че тоя пасажъ отговаря на фактитѣ въ нашия животъ. Мене започва да ми обръгва да говоря, че въ страната нѣма законностъ, следъ като говоримъ това вече отъ една година, нито че нѣмаме

единение. Или загубихме понятията за нѣщата, или, г-да, не сме добросъвестни спрямо себе си. Азъ нѣма да се повтарямъ да говоря за конституционнитѣ правдини и свободи, известни вече и на децата въ България, за погаването на онѣзи права, за които говорихме оня денъ по законна за защита на нацията, а искамъ да спомена за другитѣ, които въ сегашнитѣ времена сѣ необходимо условие за успѣшното и правилно разрешение на голѣмитѣ въпроси, които се полагатъ.

Законностъ! Цензурата не вилиѣ ли днесъ повече, отколкото е вилиѣла до вчера? Цензурата е срѣдство, за да се парализира една мисль. Не можешъ да печатишъ нищо! Нека ми позволи председателството да кажа, че дори речитѣ на народнитѣ представители се цензуриратъ въ пресата и не се допуска отпечатването имъ. Тогава какво срѣдство е цензурата? Азъ не съмъ отъ ония, г-да народни представители, които ще смѣтатъ, че свободията въ днешнитѣ времена е свобода, или че свободата не трѣбва да се организира, или че особенитѣ условия на времето не налагатъ ограничение на тия свободи, защото и въ нашата конституция, въ чл. 47, е казано, че въ ненормални времена може да се законодателствува изключително. Не е въпросътъ да протестирамъ срещу ограниченията, които се правятъ на една волна, на една свободна мисль, която може въ сегашнитѣ времена да прѣчи, било на стопанския строй въ страната, било на политиката на държавата, особено на външната ѣ политика, или пъкъ да прѣчи на организацията на войската. Има, обаче, г-да, начинъ, по който може да се направи това.

Целта е, съ поддържането на днешната цензура въ тоя ѣ видъ, въ който е, да се задуши общественото мнение, това обществено мнение, което е тѣкмо належашо и най-необходимо за тия времена, въ които живѣемъ. Защо да не се разбере, че ние не се боримъ за ашаклъкъ — позволете ми турската дума — за една свободия, която може да пакости на интереситѣ на страната, а че се боримъ за едно разумно отнасяне къмъ сериозната мисль, къмъ сериозната критика, къмъ която правителството трѣбва да се отнася сериозно? Никѣде не може да се прояви свободно мисльта, нито чрезъ печатъ, нито чрезъ слово, а следъ туй говоримъ за единение. Единението, г-да народни представители, е станало една дума безъ съдържание, една праздна дума. Употрѣбяваме я често пѣти, за да може да задоволимъ смутената наша съвѣсть между онова, що е, и онова, което трѣбва да бѣде.

Сирко Станчевъ: Зайде приказка е това.

Никола Мушановъ: Единението е може би добра зальгалка, но е най-пакостното приспиване на управляващитѣ. Да си служимъ съ илюзии въ сегашнитѣ времена, това може да задоволява нѣкакви временни настроения, но то е пакостно за живота на страната. Какъ ще се прояви довѣрието, г-да? Ами когато нѣма едно обществено мнение, което се създава, за да опредѣли отношението на единъ народъ къмъ управлението, когато сте пресѣкли всички пѣтища, спрѣли сте всѣка обществена проява, какъ ще констатирае довѣрието на народа къмъ управлението? Ще го констатирае съ тѣзи парадни форми, като отивате въ провинцията, за да ви посрѣщатъ тукъ и тамъ? Отървете се отъ тѣзи илюзии!

Довѣрието, за което се говори, може да е една пасивност, но пасивността е най-пакостна за тревожитѣ дни, въ които живѣемъ. Пасивността е застой, тя не е движение. Пасивността е малодушие, тя не е проява на воля и на мисль. Пасивността е най-опасната форма за проява на едно обществено довѣрие. Тя може да ни излъже. Ние живѣемъ, както се казва, въ периода на динамизма. Днесъ искате животъ, искате проява на воля. Какъ не ни е срамъ предъ себе си да смѣтаме, че малодушието, не проявяването на никаква обществена мисль е изразъ на едно довѣрие между народъ и правителство! Нѣма го тамъ! Нѣма го тукъ въ Народното събрание! Въ отношенията между Народното събрание и правителството азъ виждамъ фалшивостъ, г-да. Навикваме да живѣемъ въ фалшивостъ. Съ това може би унищожаваме най-ценното, което е имало въ ония борби, които вие осѣждате — оставямъ партизанскитѣ страсти — въ ония борби, когато хората се проявяваха въ живота, проявяваха се въ отношенията помежду си. проявяваха се спрямо народа си, проявяваха искрено убѣжденията си спрямо правителството, което критикуваха. Безъ този животъ, безъ срѣдства да се манифестира волята и съвѣстьта на единъ народъ, не може искрено да се поддържа тезата, че живѣемъ въ единение.

Днесъ е престѣпно предъ общитѣ интереси на нацията и държавата да не сме единни. Но да не се гордѣемъ, че народътъ е мъртвило. Тамъ долу мълчатъ, и какъ

мълчат! Властта отнела сръдствата, свободитѣ на народа да се проявява и му се надсмиватѣ отгоре. Народътѣ не желае свободитѣ си. — тази мисъл изказа уважаемият г-нъ министър на вътрешнитѣ работи въ речта си по отговора на тронното слово въ редовната сесия презъ пролѣтата! Не желася народътѣ свободитѣ си! Народътѣ долу е онеправданъ, вързали му устата, не му позволяватѣ дума да каже — той е виновенъ! Намира се на една арена голъ, на която властницитѣ рицари сѣ облѣчени въ броня, въоръжени съ щитоветѣ и шлемове и му се надсмиватѣ, че той не щѣлъ свободитѣ си, не билъ годенъ да се бори за тѣхъ. И мисли се, че така ще повдигнемъ духа, ще създадемъ единъ народъ, който въ тѣзи моменти трѣбва да бѣде единенъ! Азъ не вървамъ това. Върши се едно пакостно дѣло. Върху него трѣбва да помислимъ, додето е още време.

Г-да народни представители! Много въпроси отъ стопанско и финансово естество се поставятъ, и съ право. Кой не знае — банална истина е вече, достъпна и на децата — че свѣтътъ е разстроено стопански, че ние сѣмъ сме разстроени, като малка държава, която е въ зависимостъ отъ стопанството на свѣта, че ограничения трѣбва да се направятъ, че трѣбва волно да ги възприемемъ. Разбира се има несъобразности. Въ управлението всичко не може да върви добре. Но при това положение, въ което се намираме, отъ всѣка една сламка може да се кове стрела. Всѣки, който е онеправданъ, дири такива слачки, за да изкове отъ тѣхъ стрели срещу ония, които управляватъ и които не му сѣ по сърдце. А когато имате сръдствата за обществено разискване на въпроситѣ, всѣки ще може да разбира ограниченията, които сѣ належащи и необходими и ще бѣде подготвенъ да страда въ минувитѣ, които живѣемъ. Говоримъ за ограничения. Азъ и по-рано, когато говорихъ тукъ, казахъ, че ще бѣде действително смѣшно да смѣта човѣкъ, че днесъ животътъ може да се развива тъй, както се е развивалъ преди войнитѣ.

Ние създаваме, г-да народни представители, учреждение едно следъ друго. Вие си спомняте разискванията, които станаха тукъ по гражданската мобилизация. Кѣй бѣше противъ това, че трѣбва да създадемъ новъ редъ, че трѣбва да се обединятъ властитѣ и да се създаде централизация? И ако имаше хора, които говорѣха противъ, то бѣше за начина, по който се създаватъ органи безъ компетентностъ, съ които нѣма да се постигне целта, която се гони. Ако оставите всички външни прояви, ще видите, че въ основата има разногласия въ нѣколко стопански организации, има конфликтъ по голѣмитѣ стопански въпроси. Нали бѣше смѣшно туй, което оня день видѣхме да става съ ограниченията? Тѣ могатъ да бѣдатъ още по-строги, ако сѣ наложителни, но не да ги виждаме всѣки день да се смѣняватъ: вчера имаше едни постановления, сутринта осмѣнахме съ други, на третия день съ трети. Това значи дезорганизация. И сега виждаме правителството да създава ново учреждение, комитетъ по прехраната — значи, връщаме се къмъ нѣщо като старото С. Г. О. П. — за да може да се координиратъ всички служби, да се оеднаквятъ всички служби, които сѣ нужни за сегашното време.

Всичко това, г-да народни представители, доказва, че ние не сме имали ясна целъ. И азъ сега още повече се съмнявамъ, че при създаването на едно четвърто учреждение ние ще бѣдемъ по въ състояние да координираме една държавна дейностъ, която е необходима.

Похвални сѣ инициативитѣ на правителството да гарантира доходитѣ, да създаде по-голѣми възможности за животъ на чиновничеството, което бедствува, да спре скѣпотията и да премахне спекулата. Г-да! Всички тия положения се възприематъ отъ насъ. Но колко много сериозни въпроси има въ тия констатации, които, ако биха се разисквали отдѣлно, ще покажатъ на голѣми недоразумения. У насъ има едно погрѣшно мнѣние, че спекулата е единствената причина за посѣкването на живота. Че спекулата допринася за скѣпотията и че трѣбватъ сериозни мѣрки срещу нея — това е вѣрно. Г-нъ Василевъ каза, че има едни нормални цени, а изкуственитѣ да се преследватъ. И това е вѣрно. Но колкото и да сѣ сериозни и строги законитѣ спрямо спекулата, недейте считатъ, че процесътъ на посѣкване на ценитѣ ще спре. Азъ бихъ раздѣлил държавитѣ на експортни и импортни. Германия, която е импортна, има една политика, но България, която експортира, има друга политика, особено когато изнася всичкитѣ си селски продукти, които сѣ богатството на нашата земя.

Г-да народни представители! Стойноститѣ уравниваме ли ги? Защо си правимъ илюзии? Ако стойността на българскитѣ артикули, които изнасяме, се повиши съ 5%, ние плащаме за индустриалнитѣ произведения, които се изна-

сятъ у насъ, 30% или 40% повече. Какъ смѣтате вие, че ще понижите стойността на тѣзи предмети, които идватъ отъ чужбина, индустриални и други, когато стойността имъ е тѣй повишена? Да не обръщамъ другата страна, да ви изтъквамъ какъ се изсмукватъ жизненитѣ сокове на нашето стопанство; когато продаваме евтино и купуваме скѣпно! Безспорно, условията, при които живѣемъ, сѣ тежки. Азъ слушахъ въ комисията отъ г-нъ министъръ Загоровъ аргументитѣ на правителството. Най-сетне, необходимо е, при приятелски отношения помежду приятелѣ, въпроситѣ да се уреждатъ по-иначе.

Какъ искате да намалявате скѣпотията на живота, когато всѣки день данѣчното бреме на българския народъ се увеличава? Какъ може да се свърѣстятъ две противоположности: отъ една страна увеличаваме данѣчнитѣ тежести, които засѣкватъ живота и затрудняватъ стопанството, а отъ друга — искаме намаление на скѣпотията? Не може, г-да, голѣмитѣ въпроси — ограничение на консумацията, засилване на производството и намаляване на данѣчнитѣ тежести — да се разрешаватъ така.

Въ тия времена, въ които живѣемъ, нѣма защо да се разширяваме. Всички служби днесъ могатъ да се ограничатъ. Само за въоръжението, което е необходимо за времето, трѣбва да се разходва. Задоволяване само на най-необходимото за живота на страната. Така живѣятъ хората. И да не си правимъ илюзии и да се възхищаваме, че имаме уравновесенъ бюджетъ. Анализата на едно равновесие на бюджета е доста по-дълга работа, отколкото само да се съпоставятъ цифритѣ. Не е въпросътъ тамъ днесъ. Не е въпросътъ да обвиняваме министъра, че дари приходи. Той трѣбва да ги дири, щомъ сме предвидили разходи. Днесъ финансовиятъ моралъ казва: споредъ приходитѣ ще нагаждашъ разходитѣ. Изключителнитѣ обстоятелства, военнитѣ нужди ще посрещнешъ съ извънредни приходи.

И вие мислите сега, че ние сме добре финансово? Мене ми се чини, че министърътъ на финанситѣ ще се уплаши отъ вашитѣ похвали, ако му ги направите, защото той най-добре разбира тежестта на положението. Да дойде той да съче 800.000.000 л. монети — то значи 700.000.000 л. взети отъ българския народъ срещу нищо, защото вътрешната стойностъ на тия насѣчени 800.000.000 л. монети е 100.000.000 лева. Да не се увеличаватъ банкнотитѣ, защото, като има инфлация и падне стойността на монетата, ще посѣкне животътъ. Скѣпотията не е въ повишение стойността на предмета, а въ намаляване покупната стойностъ на парата. И заради туй г-нъ министърътъ на финанситѣ ще трѣбва да държи здраво банкнотата, да не изпуска. 700.000.000 л. отъ насичането на монети — добре дошли, защото срещу банкнотата гражданинътъ смѣта, че единъ день държавата ще дойде да плати, а тукъ сѣ самия фактъ на съчене 800.000.000 л. монети сте му взели 700.000.000 л. срещу нищо. Не искаме да кажа, че и другаде не сѣ прибѣгвали държавитѣ къмъ насичане на монети.

Министъръ Добри Божиловъ: Защо говорите така, г-нъ Мушановъ?

Никола Мушановъ: Защото зная защо се сѣкатъ пари, защото вътрешната стойностъ на тия 800.000.000 л. монети е само 100.000.000 л.

Министъръ Добри Божиловъ: А банкнотата?

Никола Мушановъ: Банкнотата — тамъ е вѣрата въ държавата.

Министъръ Добри Божиловъ: Сѣщото е.

Никола Мушановъ: При монетитѣ, въ деня, когато ги получи, гражданинътъ е ограбенъ.

Екимъ Екимовъ: Ако останатъ въ него. Но ако отидатъ въ обращение?

Никола Мушановъ: Въ тежкитѣ дни и ние сме го правили, и ние насичахме пари. Сега, значи, сѣ насичането на 800.000.000 л. ще скриемъ инфлацията.

Сирко Станчевъ: Това не е инфлация.

Министъръ Добри Божиловъ: Ще Ви отговоря, г-нъ Мушановъ.

Никола Мушановъ: По този въпросъ азъ завършвамъ, следъ като на него се спрѣхъ бѣгло, както и бѣгло се говори въ тронното слово. Искамъ да кажа, че тѣзи мѣрки сѣ нѣкакъ наложени и че трѣбва да ги търпимъ, но трѣбва

да имаме организация на дѣлото си и да обмисляме сериозно какъ по-леко можемъ да преминемъ тежките дни, въ които живѣемъ.

Тукъ се преплитатъ и други въпроси. Важността на сегашнитѣ разисквания нѣкакъ ме кара да се поспѣвамъ да ги разисквамъ, но все пакъ ще кажа нѣколко думи.

У насъ има една друга ересь. Каточе преди сегашнитѣ дни слънце въ България не е грѣло; каточели въпроси, облъчени днесъ въ нови форми и имена, сѣ се родили отъ десетъ дена, или отъ два месеца, или отъ петъ години. Г-да! Оскръбление е за поколѣннията, които отъ освобождението на България сѣ работили за българската държава. И говорятъ тукъ за нови формули. Твърди се, че България била живѣла при системата на стопанския либерализъмъ, че никой не мислил за това, що е общество и отношенията му къмъ личността. Азъ съжалявамъ много ония, които не знаятъ що е българска политическа история. Преди много велики народи на Западъ да усвоятъ принципа на вмѣшательството на държавата — а нѣкои и до днесъ даже поддържатъ принципа на свободното стопанство — въ началото още на нашето освобождение прозорливи българи сѣ разбрали това. Ще ви спомня само 4-5 случая, за да разберете, че преди 50 години у насъ сѣ се разрешавали съ по-ясна мисълъ и съ по-добра теоретична подготовка, ако искате, всички гѣзи въпроси, около които ние се болтаемъ. Нека младитѣ поколѣния проследятъ дейността на III-то обикновено Народно събрание, за да видятъ какви принципи въпроси сѣ били разрешавани. Тогава се разреши въпросътъ за държавнитѣ желѣзници, да не бѣдатъ притежание на частния капиталъ, а да бѣдатъ притежание на държавата. Въ него време се разреши въпросътъ и за Народната банка, да бѣде отъ народенъ български капиталъ, а не акционеренъ, какъвто бѣше сполучилъ да се вмѣкне въ нея. Въ него време се казаха знаменититѣ думи: „Земята ще принадлежи на оногова, който я работи“.

Д-ръ Атанасъ Поповъ: Кой го каза това?

Никола Мушановъ: Това го каза Петко Каравеловъ. Тия въпроси бѣха разрешени съ законодателство на либералната партия въ III-то обикновено Народно събрание. Теорията за стопанския либерализъмъ и за невмѣшательството на държавата въ стопанския животъ, свободата, която вие атакувате днесъ, бѣха още тогава общо възприето, официално гледище. Народнитѣ представители родолюбиви българи, излѣзли отъ българската срѣда въ онова време, разрешиха въпроситѣ по вѣянията на новото време. Тогава бѣше разрешенъ и въпросътъ за притежание отъ държавата на пошитѣ и телеграфитѣ. Виждате, че телефонитѣ въ Румъния още сѣ концесия на американцитѣ. Трѣбва, поне отъ почитъ къмъ онѣзи, които сѣ работили въ миналото, да се потрудимъ да разберемъ, че въпроситѣ не сѣ така, както ние ги третираме тукъ. Вземете въпроса за кредита, създаването на Земеделската банка, създаването следъ това на Кооперативната банка, на всичкитѣ държавни кредитни институти, които сѣ лостове на стопанството въ страната Тѣ бѣха създадени все съ общественъ и държавенъ капиталъ. Така се пресѣкоха рѣцетѣ на частния, на личния капиталъ.

Стамо Колчевъ: Вие го отричате?

Никола Мушановъ: Какъ го отричамъ? Тукъ отъ 5 години се разправя все за стопански либерализъмъ и вимпиръ, който смучелъ жизненитѣ сокове на народа. Никой не желае да спомене една дума за онѣзи, които сѣ мислили за тая страна.

Сирко Станчевъ: Тѣй както и Вие днесъ отричате една финансова политика, която дава решителни резултати — критикувате насичането на монети.

Никола Мушановъ: Азъ не Ви казвамъ, че не дава решителни резултати, но Ви казвамъ, че тя ще бѣде при трудностъ. Азъ не съмъ дете, за да не разбирамъ и зная трудноститѣ, които ще настѣпятъ утре-други день. Може би по-малко отъ мене знаете тѣзи работи, защото азъ съмъ теглилъ отъ тѣхъ.

На мене е много приятно, че има нѣкакви нови идеологически схващания за понятието „свобода“. Животътъ, г-да, е постоянна промѣна. Мушановъ билъ застарѣлъ — както билъ казалъ единъ отъ моитѣ приятели тукъ — гой ще си отиде съ времето!

Сирко Станчевъ: Не е вѣрно.

Никола Мушановъ: Такъвъ е животътъ. Азъ го ценя не по дългосрочността му, а по дѣлата, по творчеството,

което е извършилъ човѣкъ презъ него. Но, г-да народни представители, не можете никога да разберете новото, ако не познавате старото. Животътъ е една приемственостъ, и особено въ политиката. Недейте се отчуждава отъ миналото. Само животното нѣма идея за миналото и за утрешния день, то живѣе само съ днешния день.

Екимъ Екимовъ: Ние учимъ историята.

Никола Мушановъ: Така че нѣма защо да си правимъ бележки относно новото време. Азъ съмъ по-прозорливъ, за да го видя че иде, защото съмъ преживѣлъ трансформации политически и стопански и знамъ, че то иде. Но, г-да, има работи, които трѣбва да се разбератъ. Кога азъ говоря за свобода политическа, на мене ми се казва, че съмъ отживѣлъ, че това е архаизъмъ. И азъ останахъ единствениятъ човѣкъ отъ политическата архива, за да ми казватъ всички, че съмъ старъ. Получихъ едно писмо днесъ, въ което се казва: „Оня, който се занимава съ този старъ букваръ, конституцията“. (Смѣхъ) Старъ! Но азъ знамъ, че който не е чель вехтия заветъ, не може разбра новия.

Да се разберемъ, да не споримъ на халосъ. Животътъ се развива мимо насъ. Нови стопански отношения се създаватъ, при които вмѣшательството отъ страна на държавата става необходимостъ. Ами това не бѣше ли и презъ управлението въ наше време, бе г-да? Ами нали и ние установихме твърди цени, нормирани цени! Та нали ние създадохме Храноизноса, законъ за длѣжницитѣ и т. н.! То си върви. По силата на живота, вмѣшательството на държавата въ стопанскитѣ отношения се налага.

Въ 1848 г. въ Франция единъ виденъ политикъ каза: „Крайноститѣ на свободата сѣ насилие“. И цѣлото социално законодателство въ свѣта и у насъ е все вмѣшательство на държавата въ стопанскитѣ отношения. Та ния отношенията на труда и капитала не се урегулираха все чрезъ вмѣшательството на държавата, на държавната властъ, която иска да подпомогне беднитѣ, неимотитѣ и страдащитѣ? Вие ни казвате, че днешната социална държава ние не сме я разбирали и че за насъ държавата била само полицейска и парадна. Ами ние, г-да, отдавна сме разбрали социалното значение на държавата и ограничението на либерализма. Които искатъ да говорятъ сериозно на българска почва, не е зле да се поучатъ отъ идеологията, която ние младитѣ носихме въ 1908 г., когато се противопоставихме доктринерно срещу либерализма и срещу социализма, за да отворимъ пътя къмъ една стопанска и социална демокрация. И всички правителства вмѣшавалъ Макаръ и парадоксално, но и най-консервативнитѣ правителства, да кажемъ народняцитѣ, и покойнитѣ Гешовъ дори води същата политика.

Това бѣше политиката на българската държава. И на мене затѣй ми е мѣчно, когато се хвърлятъ обвинения на вѣтъра, безъ да се държи смѣтка за миналото. Вие нѣма да разрешите всичкитѣ задачи на живота. Времето тече, нови условия се създаватъ, васъ ще продължатъ други, както вие продължихте насъ. Недейте само тукъ да се нахвърляте съ епитети. Тѣй ще върви. И разбиранията се мѣнятъ. Днесъ се мисли едно, утре се мисли друго. Кѣде е вече авторитарията, тѣй много възхвалявана отъ два велики народа? Ето днесъ се възвестява новъ редъ: цѣла Европа стопански единна. Може би се ражда новъ европейски, ако искате, патриотизъмъ, съ едно европейско стопанство много по-широко, отколкото е националното. Даже се прескача въ материтѣ, къмъ Африка, за да се търсятъ сурови материали, за да се подкрепи единъ новъ стопански строй.

Тѣй върви, г-да, животътъ. Политикътъ, държавникътъ не се сковава съ догми. И ако нѣкога моята душа е била просмукана отъ демократическо учение, то е, защото демокрацията дава възможностъ при всички условия всички нови нужди да се задоволяватъ, безъ огледъ на догмитѣ. Догмата за политика не е като догмата на религията — неизмѣнна.

Свобода! Може ли да се приеме, че въ една страна нѣма законъ, който да установява отношенията между личността и обществото? Казва се, че по нашитѣ стари понятия свобода била да не се прави зло на другия, и до тамъ спира, и никога не сме я съпоставяли съ интереситѣ на обществото. Винаги е имало борба между обществеността и личността, между социализма и индивидуализма. И винаги се е дирило примирение между обществото и личността. Въ това асѣж се състои цѣлата обществена борба. Това ни учи социалната наука. Не бива да ни казвате, че ние не разбираме, че свободата трѣбва да се ограничава въ полза на общото, на обществото. Не, г-да. Тая стара теория за либерализма ние сме я напустили — ние отъ българскитѣ демократически партии. Ние не бѣхме възприели теорията на Жанъ Жакъ Русо, напимѣръ, че човѣкъ се

ражда свободен, теорията за свободния контракт между личностите за образуване на държавата. Ние сме казвали, че това е една лъжлива теория.

Министър Петър Габровски: Теорията за обществената солидарност.

Никола Мушанов: Азъ пръв съм превеждал „Солидарността“, теорията на солидаризма на Леон Буржоа. Борбата между индивидуализма и обществеността ще продължава. Може би нѣма да доживѣя този денъ, но ми се чини, че между тѣхъ нѣкога ще дойде помирието. Защото личността трѣбва да знае, че всички придобивки материални, духовни и морални на индивида, сѫ плодъ на обществото. Трѣбва да знаемъ сѣщо, че личността дирижира обществото. Волята на личността дава направления на човѣка и създава идеалъ. Азъ бихъ билъ щастливъ поне вие да сте щастливи да доживѣете единъ свѣтъ, въ който човѣкътъ ще добрува, ще има социална правда, ще има и почитъ къмъ свободата на личността. За менъ не е възможенъ човѣшки свѣтъ, ако ще имате само да ядете, а нѣмате свобода да мислите човѣшки. Нѣма да се задоволи човѣкътъ да му дадете само една доза зобъ да яде, като животно. Бъдещето е въ солидарността!

Благосъстояние и свобода! И които държави ги даватъ днесъ, вървятъ въ правилень пътъ. И ще вървятъ всички въ този пътъ, защото никой не може да се противопостави на новото, което излиза изъ недрата на единъ народъ и отъ условията на единъ животъ.

Извинете, г-да, че малко не е за сегашното време тази теория, която развихъ, но това бѣше нужно.

Председател Никола Логофетовъ: Г-нъ Мушановъ, за малко.

Г-да народни представители! Моля да се съгласите да продължимъ заседанието съ нѣколко минути, докато свърши г-нъ Мушановъ.

Никола Мушановъ: Моля Ви се, искамъ да Ви кажа нѣщо.

Председател Никола Логофетовъ: Които сѫ съгласни да се продължи заседанието, докато свърши г-нъ Мушановъ, моля, да вдигнатъ рѣка.

Никола Мушановъ: Моля Ви се.

Председател Никола Логофетовъ: Мнозинство, Събранието приема.

Никола Мушановъ: Защо не ме чуete какво ще Ви кажа? И азъ имамъ една молба, г-не председателю. Искамъ да Ви кажа, че азъ съмъ уморенъ и че нищо нѣма да Ви прѣчи да продължа утре.

Председател Никола Логофетовъ: Ще свършите сега. Оставатъ Ви 10 минути. Давамъ Ви още 20 минути, за да свършите.

Никола Мушановъ: И азъ съмъ човѣкъ, който се уморява. Хемъ ме смѣтате за най-старъ тукъ, хемъ искате отъ менъ млади сили! (Смѣхъ)

Д-ръ Атанасъ Поповъ: Г-нъ Мушановъ! Ние Ви слушаме съ най-голямъ внимание. (Смѣхъ)

Никола Мушановъ: Добре, ще продължа. Азъ имамъ възможностъ да говоря сега отъ трибуната и затова съмъ тукъ, да говоря. Други амбиции нѣмамъ, но уморихъ се. Това искахъ да ви кажа.

Д-ръ Атанасъ Поповъ: Вие се радвайте, че ние Ви слушаме съ най-голямъ внимание.

Никола Мушановъ: Азъ не вземамъ нѣкаква такса, не вземамъ платено антре. Който иска да слуша, да слуша; който не иска да слуша, да си върви.

Сирко Станчевъ: Радваме се!

Председател Никола Логофетовъ: Моля, не прекъсвайте оратора, да не му губите времето.

Никола Мушановъ: Но, г-да народни представители, нека минемъ на други въпроси. По силата на обстоятелствата, въ вашето законодателство проличаваше една нишка да засилите повече изпълнителната властъ въ тия времена, въ които живѣемъ. Азъ съмъ сѣщо на мнение, че при сегашните времена изпълнителната властъ трѣбва да

бѣде силна. Нека да не си правимъ излюзии. Тамъ аслѣ, където тя отслабна и където не си даваха отчетъ за тежкитѣ условия, при които народитѣ живѣятъ стопански и политически, свободата се загуби. Тамъ където има разюзданостъ и слободия, където нормално не се развива животътъ, тамъ иде тиранията. Тѣ, анархията и тиранията, се гонятъ. Но въ сегашните времена вие дадохте, както знаете — ние се опълчихме противъ туй — на изпълнителната властъ много права, даже въ стопанския животъ, поради нуждата отъ концентрация, навременностъ и бързота въ службитѣ.

Добре, г-да. Не само въ тази областъ изпълнителната властъ днесъ е по-силна. Има и друга областъ, която е още по-интересна — областта на външната политика. Една отъ най-труднитѣ, отговорни дейности на държавата въ сегашните времена е външната политика. Външната политика не е дейностъ, която се урежда отъ законъ. Народното събрание не е въ положението съ законъ да нареди дейността на министра на външните работи.

Външната политика е собствено политика на една директива за известно време, която директива, ще се изпълни ли или не, зависи отъ опитността, отъ знанията, отъ куража, отъ опознаването на народа, отъ съотношението на силитѣ и т. н. и т. н. Има моменти, въ които външната политика изисква да има тайна, понекога да се каже за нѣщо, че е истина, когато е лъжа, и особено въ сегашните времена да се прикрива. Въобще външната политика е една широка дейностъ, разнообразна дейностъ, промѣняваща се всѣкидневно, съобразно условията на международния животъ.

Изпълнителната властъ има главната задача да води външната политика. И тя, ръководена правилно, спестява животъ, възвеличава държавата, а възприела авантюри, унищожаватъ държави. Вѣрно е, че трѣбватъ въоръжения и че всѣки се въоръжава, но при една погрѣшна външна политика въоръженията сѫ безъ значение. Какво струва укрепената линия „Каролъ“ въ Румѣния, отъ която не се чу нито единъ изстрелъ, не се хвърли нито една граната? Милиарди и милиарди прахосани, вследствие на една погрѣшна политика. Вие знаете, на други мѣста какъ не превзимаме крепости паднаха, вследствие сѣщо на една погрѣшна политика.

Както въ стопанството днесъ изпълнителната властъ има право да решава по пълномощие, така и въ външната политика изпълнителната властъ решава преди насъ. И най-опасното е, че тя решава и за насъ, безъ да ни пита въ конкретния моментъ. Тя решава и прѣрешава. Такъвъ случай ние имаме съ Крайова. Питаха ли ви по-рано васъ, законодателната властъ, по кой начинъ да се уреди спорътъ ни съ Румѣния? Никой не ви пита. При славата, при придобивката, че Добруджа ни се връща, всички се радвахме. Неправдитѣ, колкото и да ги има, се потулиха въ момента. Можеше ли да бѣде иначе?

Азъ не мога да кажа, че тѣ (Сочи министритѣ) не сѫ искали да бѣде по-добре. Азъ не зная дали нѣмаше възможностъ да бѣде по-добре, но казвамъ, че решението бѣ взето и представено намъ за одобрение. Възможно ли бѣше да отбъимъ ние решението, взето отъ изпълнителната властъ, когато е сложенъ вече подписътъ на държавата? Не. Значи, толкова е тежка и решаваща днесъ думата на изпълнителната властъ по въпроситѣ, които се слагатъ на дневень редъ. Трѣбва да имаме ясно съзнание за дейността на изпълнителната властъ. Трѣбва правителството да има съзнание за своитѣ тежки отговорности. А тѣ не сѫ малки, особено въ сегашните дни.

Е добре, такива сѫ фактитѣ, такова е управлението на държавата. Ересъ ли ще бѣде да ви говоря, както ви говорихъ нѣкога, че ние не сме нагодили изпълнителната властъ къмъ целитъ, които преследваме? Не говоря за личности отъ тамъ, (Сочи министритѣ) нѣкои отъ които сѫ ми приятели. Мене не ме интересуватъ личнитѣ въпроси, а държавнитѣ, общественитѣ въпроси. Има ли нѣкой българинъ, който да се наеме днесъ самъ да поеме отговорността за живота на една държава и на една нация? Кой е този българинъ, който предъ своята свѣсть може да приеме, че той е единственъ, който може да ръководи държавното дѣло?

Г-да! Нека помислимъ сериозно, нека помисли и правителството. Ще повтора: ще трѣбва ли да чакаме крѣска на гжскитѣ да събуди съзнанието на българския народъ, за да спасяваме държавата, или е нашъ дългъ да се замислимъ още днесъ, въ тия трагични минути, сериозно? За мене днесъ единъ е главниятъ, най-важниятъ въпросъ: организирането на изпълнителната властъ. Утре Държавниятъ глава, като представителъ на държавата, или ония които се смѣтатъ като представители на народа, ще оти-

дать въ чужбина. Кой знае дали денятъ не е много близък, когато тѣ трѣбва да отидатъ. За тоя моментъ ние можемъ ли да не мислимъ сериозно като българи, като родни братя на тая земя?

За мене тоя въпросъ е надъ всички въ тая минута, когато говоря по тронната речъ. Тоя въпросъ обгръща всички — и за стопанството, и за ограниченията, и за правата, и за отношенията въ обществото. Всички доктрини и теории могатъ да замлъкнатъ сега. Ще може ли всѣки единъ отъ насъ да се отърси отъ личното предъ общитѣ интереси, за които винаги говоримъ и по които по-патетически отъ мене много отъ ораторитѣ говорятъ?

Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че това е най-важниятъ въпросъ, който се слага на насъ днесъ. Смутъ е голѣмъ въ обществото. Въ насъ е голѣмъ! Азъ съмъ единъ отъ старитѣ общественици. Всѣки день ме питатъ: какво знаешъ, какво е положението, както въобще нормално въ сегашнитѣ времена да се пита. Но азъ немога да имъ кажа нищо. По външната политика азъ и тукъ въ сегашнитѣ моменти не мога да чета евангелие. Азъ искамъ да зная само какъ ще се опредѣлятъ днесъ отговорноститѣ на българския Парламентъ, каквото е той, по пасажъ въ тронното слово, относно външната политика.

Презъ м. мартъ пакъ вие, това Народно събрание, въ сѣщия съставъ, поставихте въ отговоръ на тронната речъ на Негово Величество Царя, следния пасажъ: (Чете) „Тази искрена политика на народно единение, на миръ и неутралитетъ намѣри въ всички срѣди на народа дълбоко признание и одобрение. Народнитѣ представители сѣ върши изразители на тази желана отъ народа политика и сѣ особено доволни, че България въ тия сѣдбоносни дни нестолкноно ще следва ясно опредѣления пътъ, мѣждо посоченъ отъ Ваше Величество въ съгласие съ теженията на народа и съ интереситѣ на страната“. Ясно и категорично! Признанието, което следваната досега искрена политика на миръ и неутралитетъ намира навредъ, изпълва съ задоволство и успокоение народнитѣ представители и българския народъ, чиито желания и интереси посочватъ ясно насоката на външната ни политика въ тия сѣдбоносни времена. И азъ си спомнямъ, г-да народни представители, какъ ние всички единодушно тукъ възприехме тая политика и я следваме.

Божилъ Прашиловъ: Това не е догма.

Никола Мушановъ: После, когато стана въпросъ за присъединението на Добруджа, всички си казахме, че то е резултатъ на една здрава и честна политика, която се води — политика на неутралитетъ и миръ.

Добре, г-да народни представители, но мене ми се чини, че трѣбва да се разбере, за тази политика ли сме ние, която тѣй възторжено възприехме и за която се казваше тукъ, че е въ съгласие съ народнитѣ тежения. Да не се забравя, че единъ отъ лозунгитѣ на изборитѣ бѣше: неутралитетъ и миръ.

Сирко Станчевъ: Ами че какво е промѣнено?

Никола Мушановъ: Именно, азъ бихъ желалъ да чуя, че България е винаги за мира, защото нашиятъ народъ желае мира.

Сирко Станчевъ: Разбира се.

Никола Мушановъ: Значи, той иска да избѣгне отъ всѣкакви авантюри и не иска да пролива ялово кръвъ, както вече проливахме ялово кръвъ. И тѣй като нашата външна политика е такава, бихъ желалъ да чуя потвърждение отъ правителството, както чухъ въ комисията по външнитѣ работи, че външната ни политика е такава. Не съмъ отъ ония слѣпци, които не допускатъ, че външната политика може да се промѣни следъ шесть месеца, сега особено, когато въ 24 часа се завладяватъ и се унищожаватъ държави. Нашето положение застрашено ли е? Азъ зная, че искатъ отъ насъ миръ на Балканитѣ и неутралитетъ. Тогава нека потвърдимъ тази политика.

Не съмъ посветенъ отъ ония високи мѣста, където днесъ се разрешаватъ голѣмитѣ въпроси отъ голѣмата европейска и малката балканска политика, за да мога да предсказвамъ и да давамъ съвети. Азъ не мога да ги давамъ, защото ценя своята отговорностъ и не искамъ да влошавамъ положението на държавата. Отговорна ще е днесъ, при фактическото управление на България, при режима, който се създаде, изпълнителната властъ, прави-

телството, назначено отъ Държавния глава, безъ въ него да участвуватъ членове отъ народното представителство. Но не важи отговорността. Оставямъ всички етикети и формули на величие настрана. Днесъ се поставя единъ въпросъ: какъ ще намѣримъ начина, по който народътъ ще участвува въ управлението въ днешнитѣ важни дни, и Държавниятъ глава ще бѣде подпомогнатъ съ силата и авторитета на народа? Народътъ трѣбва да бѣде представенъ въ управлението, въ изпълнителната властъ, защото утре тази властъ ще решава вмѣсто насъ, ще взема решения и за самия него. Този е въпросътъ. И азъ мисля, че имаме толкова доблестъ ние българитѣ, та въ тия дни можемъ да забравимъ всички разногласия и особено управнитѣ да разбератъ отговорноститѣ свои предъ историята и предъ сѣдбинитѣ на нашия народъ.

Сирко Станчевъ: Затуй сме тукъ.

Никола Мушановъ: Съ това, г-да, азъ мисля да свърша. Надѣвамъ се, по една интуиция, че работитѣ въ страната не вървятъ зле. (Ръжкоплѣскания).

Сирко Станчевъ: Това е важно.

Стефанъ Радионовъ: Вие сте оптимистъ.

Божилъ Прашиловъ: Дай, Боже!

Никола Мушановъ: А бе, г-нѣ Прашиловъ! Много сте напрашѣлъ! Все се обаждате. (Смѣхъ) Оставете ме сега. Не виждате ли, че Илия Кожухаровъ иде оттамъ и носи докладъ? Виждате ли го? (Оживление)

Председателъ Никола Логофетовъ: Моля, запазете спокойствие!

Никола Мушановъ: Свършвамъ.

Г-да народни представители! Мене ми се чини, че не се спрѣхъ на много въпроси, които въ връзка съ тронната речъ трѣбваше да засегна, но мисля, че въпросътъ, който трѣбва да предшества всички други е: годни ли сме ние да се обединимъ въ този моментъ? Коя е причината да не сме годни? Нѣкаква парализия ли ни е обзела, нѣкаква малодушие ли, липса на воля ли, което би доказало предъ историята, че ние сме били единъ Парламентъ най-негодниятъ за времето, презъ което е съществувалъ? Може ли нѣкой отъ васъ, г-да народни представители, да поеме тази отговорностъ предъ сѣдбинитѣ на нашата страна? Азъ не вървамъ, че тукъ между насъ, независимо отъ това, кой какви убеждения има по държавнитѣ работи, да не е съ съзнанието, че въ тѣзи минути, които преживяваме, нѣма другъ по-голѣмъ въпросъ отъ тоя да бѣдемъ единни. Това е наша длъжностъ, длъжностъ е на правителството, което възглавява г-нѣ проф. Филовъ: Това го казвамъ честно и искрено. Азъ нѣмамъ амбицията да замѣствамъ никого. Днесъ много хора, може би, за които се смѣта, че сѣ прѣчка за народното единение, сѣ се отказали, сѣ абдикирали отъ своитѣ амбиции предъ общитѣ интереси. Не е въпросъ, следователно, за тази стара страсть въ миналото, кой да вземе властта въ днешния день. Отговорността за управлението е много тежка въ днешнитѣ дни, за да не смѣе никой, само поради своята амбиция, да иска да управлява, когато вижда, че интереситѣ на страната изискватъ общо единение.

И провиквамъ се: нека и консулитѣ се замислятъ! Въ тия дни тѣхната отговорностъ е по-голѣма, отколкото нашата, защото ние не знаемъ въ подробности какво става. Моята интуиция, съ която живѣя, е, че работитѣ отиватъ на добре. Азъ бихъ желалъ тя да се оправдае напълно. Но ме е страхъ отъ всѣка авантюра, отъ всѣки бабаитлъкъ, страхъ ме е въобще отъ необмислени решения. И азъ искамъ решения. Ако е съдено на този народъ най-после, когато цѣлъ свѣтъ е въ война, накрая, следъ като е употребилъ всичката си мъдростъ, всичката си опитностъ и всичкото си търпение, да не остане спокоенъ, миренъ, въ едно кюше на Балканитѣ, както му диктуватъ интереситѣ, а да върви, нека, г-да, това да го реши цѣлиятъ народъ, нека да го решатъ всички сили въ страната ни, нека да го реши народътъ, заедно съ Държавния глава. Само думата единение за мене нѣма значение. Въ тия моменти не се иска пасивностъ, малодушие, а се иска активностъ и въра въ дълото. Народа, когато трѣбва да раздвижимъ, нѣма да го раздвижимъ само като искамъ, както досега, отъ него да мълчи и да не негодува, а като събудимъ съзнанието у него, че той е длъженъ да мисли и да мисли за сѣдбинитѣ на своята държава и своето отечество.

Азъ напускамъ тая трибуна съ желанието и съ вѣрата, че това единение можемъ да го постигнемъ и то бързо-бързо, много скоро, защото иначе ще бѣде много късно. (Ржкоплѣскания)

Председатель Никола Логофетовъ: Г-да народни представители! Ще прекъснемъ заседанието.

Съ съгласие на правителството, председателството ви предлага следния дневенъ редъ за утре, 22 ноемврий, 15 ч. Първо четене проектоотговора на тронното слово. (Продължение разискванията)

Които приематъ предложениа дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 20 м.)

Председатель: НИКОЛА ЛОГОФЕТОВЪ

Секретари: { **ДИМИТЪРЪ САРАДЖОВЪ**
 { **СВЕТΟΣЛАВЪ СЛАВОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: ДОНЧО ДУКОВЪ